

WAAR EN HOE WOONDEN EN LEEFDEN ONZE BEGJNEN IN HET BEGJNHOF VAN TURNHOUT IN DE 20STE EEUW

DEEL 1

Dit artikel omvat vier delen. In dit eerste deel geef ik wat algemene informatie over hoeveel begijnen er in een bepaalde periode op het begijnhof woonden. Ik leg uit wie de eigenaars waren van de gebouwen vanaf de 18de eeuw tot nu. Ik zocht ook naar de huurprijzen en wie er huur moest betalen. Het is onbegonnen werk om voor iedere begijn een overzicht te geven van waar ze gewoond heeft, maar voor de laatste begijn, Juffrouw De Boer, maak ik een uitzondering. Waren de begijnen gelukkig met hun woonst? Waren het stadsbestuur, de Commissie der Burgerlijke Godshuizen, de COO en het latere OCMW het altijd eens met de woonwensen van de begijnen? Hoe was het wooncomfort op het begijnhof? Wat waren de leefregels voor de bewoners? Kortom, hoe leefde men gedurende de laatste eeuwen op het begijnhof? Dit is zeker geen allesomvattend artikel over al deze elementen, maar het is een poging om een beter beeld te schetsen van de woon- en leefsituatie op het begijnhof tijdens de voorbije eeuw.

Wat was de toestand eind 19de eeuw?

Gedurende de Franse bezetting sloeg de Franse regering de eigendommen en goederen van het begijnhof in eerste instantie aan. In zijn boek schrijft Hugo Vanden Bossche¹ (blz. 125): *“In 1822 werd vastgelegd dat alle goederen op het begijnhof eigendom werden van de Commissie der Burgerlijke Godshuizen. Ook hun pachthoeven en andere eigendommen die rond Turnhout gelegen waren, kwamen onder het beheer van de Burgerlijke Godshuizen. De Commissie zorgde voor het beheer en het bestuur van die goederen. Daardoor verloren de begijnen veel inkomsten en waren ze voortaan voor een groot deel financieel afhankelijk van de Commissie.”* Er volgde een verwarde periode: eerst kregen we de annexatie met de Noordelijke Nederlanden en in 1830 werd België onafhankelijk. Verder lezen we op blz. 126: *“In 1831 werd de Belgische grondwet aangenomen. De bedienaars van de erendiensten werden bezoldigd als een soort compensatie voor de aangeslagen kerkelijke goederen. Maar de begijnen kregen hun patrimonium niet terug en ook geen wedde van de Belgische staat.”*

In het Stadsarchief van Turnhout (Bron:²) vond ik een afschrift van een brief, gericht aan kardinaal aartsbisschop Deschamps, die wat meer uitleg geeft over deze regelingen (vier bladzijden tekst). Ik citeer hier enkele gedeelten uit die tekst. Jammer genoeg staat er geen datum op dit document, maar het moet wellicht tussen 1875 en 1883 geschreven zijn.

Foto 1: Victor Augustin Isidore Descamps, geboren in 1810, aartsbisschop gewijd in 1867, gestorven in 1883.

BEGIJNHOF VAN TURNHOUT, FONDATIEN

Aan zijne Eminentie Monseigneur Descamps, Kardinaal Aartsbisschop van Mechelen

Monseigneur,

De ondergetekenden, L. Busschots, pastoor, en F. Ruelens en A. Van der Ouderen, oversten van het begijnhof van Turnhout, nemen de eerbiedwaardige vrijheid aan de goedkeuring van uwe Eminentie te onderwerpen:

- a. De tegenwoordige staat der goederen van het begijnhof en van de verplichtingen aan dezelve verbonden.*
- b. De Fondatiën van de Kerk.*

TEGENWOORDIGE STAAT VAN DE GOEDEREN VAN HET BEGIJNHOF, IN HET BEZIT VAN DE COMMISSIE, EN VAN VERPLICHTINGEN AAN DEZELVE VERBONDEN.

Het begijnhof bestond eertijds uit verschillende corpora, zoals de Pastorij, de Kerk, de Fermerij (men bedoelt de infirmerie), het St.-Jansconvent (Fondatie Mermans) enz., van

dewelke ieder zijn afzonderlijke eigendommen en bestiering had. Die goederen, aldus het begijnhof toebehorende, zijn door de Franse Republiek gedeeltelijk aangeslagen en/of aan de Commissie der Godshuizen gegeven of publiek verkocht geworden. Zekere goederen zijn, door de zorg van de oversten van het begijnhof, aan de roofzucht van het Staatsbewind onttrokken geweest. De verkochte goederen zijn vervolgens in handen gekomen van godvruchtige mensen, die niets anders beoogden als dezelve tot hunnen vorige bestemming te doen wederkeren, en welke in dit inzicht die goederen ook aan de Commissie der Burgerlijke Godshuizen overgezet hebben. Deze overzetting is besloten geweest in eene beraming van voornoemde commissie, genomen in hare zitting van 1 juni 1822, waarvan de bewijzen hier volgen. (Dit is waar Hugo Vanden Bossche naar verwijst: zie hierboven. Ze doen bij de brief een kopie van het verslag van de zitting van 1 juni 1822: zie de bijlage verderop in deze tekst.)

De oversten van het begijnhof hebben insgelijks de goederen, welke zij in het bezit hadden, overgezet aan de Commissie der Burgerlijke Godshuizen. Niettegenstaande dat aldus, sedert dit tijdstip, al de goederen van het begijnhof der stad Turnhout, zo is nochtans het onderscheid, welke eertijds tussen die goederen bestond, nog zeker een aantal jaren, ten minste gedeeltelijk blijven bestaan. Dit onderscheid is later helemaal verdwenen, zodat nu al de goederen van het begijnhof, zo roerende als onroerende, een geheel uitmaken, zonder enig bijzonder betrek met de verschillende instellingen, waartoe zij vroeger behoord hebben. Alleen de voorgeschreven overeenkomst tussen de overheden van het begijnhof en de Commissie der Burgerlijke Godshuizen, dienen deze twee opmerkingen aangestipt te worden:

- a. Dat er zekere goederen aan het begijnhof gemaakt zijn geweest, met last van opbrengst van te doen dienen tot aalmoezen, welke aan behoeftige begijntjes moeten uitgereikt worden.*
- b. Dat er nooit eene Fondatie gedaan is voor een kosteloze school, en er dus geen verplichting bestaat, als die welke voortspruit uit het 2de gemelde overeenkomst.*

En dan volgt de bijlage van de vergaderingen in 1822 betreffende deze onderwerpen. In die periode leefden we dus onder een Nederlands bewind.

Foto 2: Pierre-Jean (Petrus Joannes) De Nef (1774-1844)

Foto 3: Grafmonument van Petrus Joannes Denef in de Sint-Pieterskerk in Turnhout, gemaakt door beeldhouwer Karel Hendrik Geerts en geschonken door de leerlingen van de Latijnse School.

Buitengewone zitting van de Commissie der Burgerlijke Godshuizen van de stad Turnhout op 1 juli 1822

Waren aanwezig: L.J. Van Ael, voorzitter, P.J. Dierckx en M. Donnez, raadsleden, D. Swaan, P.J. De Nef, schatbewaarder.

De Commissie der Burgerlijke Godshuizen betracht sinds vele jaren te verkrijgen de weder afstand van de kerk, de infirmerie, het gebouw genoemd de Fondatie Mermans, de hoeven, de gronden, de hovingen en huizen die hebben toegehoord aan het begijnhof der stad Turnhout, die verkocht zijn geweest door het Frans beheer, en teruggekocht van de eerste bezitters door vrome personen, met het inzicht het begijnhof te behouden en de goederen der genoemde stichting.

De Commissie is vandaag opnieuw samengekomen voor dit belangrijk onderwerp bij E.H. J.B. Engelen, pastoor, waar zich ook Juffrouwen (begijnen) Lucia, Roza en Jacqueline Verbraeken en Petronilla Dillissen, oversten van genoemd Hof bevonden. Na een zeer lange beraadslaging, na te hebben nagedacht, en de voordelen te hebben overwogen, die moeten voortspruiten voor de stad, de godshuizen en voor de stichting van het begijnhof zelf, van het afstaan van een deel van de zeer aanzienlijke grondeigendommen, en voordeel doende op het huidig oogenblik dezen uit de handen der particulieren te trekken om zekerheid te verkrijgen dat deze bestemd blijven aan godsdienstige en menslievende stichtingen.

Men heeft besloten en is overeengekomen, met toestemming van de edelachtbare heren raadsleden, die de raad van het stadsbestuur van Turnhout vormen:

Dat de eigenaars, titelvoerders over de goederen, beschreven in de lijst hieronder volgende, een verklaring afleggen van verkoop of gift onder levenden (volgens dat het meest voordelig zou zijn aan de onderscheidene stichtingen) aan de Commissie der Burgerlijke Godshuizen, die zou aannemen voor en in naam van de Infirmerie van het Begijnhof van de stad Turnhout, tegen de volgende voorwaarden:

1. Dat de inkomsten die daarvan voortkomen, evenals die van de huizen, van de goederen, renten, inkomsten en bossen, niet verkocht of afgestaan aan de burgerlijke godshuizen dezer stad, uitsluitend zouden dienen voor het onderhoud en de herstellingen van de gebouwen binnen de omheining van het begijnhof, tot steun van de behoeftige begijntjes, tot onderhoud van de eredienst, zoals van ten huidige dage bestaat, om tegemoet te komen aan de betaling van de nachtwaker, voor het onderhoud van de Infirmerie en van de Fondatie Mermans, en van al de andere voorwerpen eigen aan het begijnhof.

2. Dat, indien de begijntjes van Turnhout een wettelijk bestaan verkregen in de staat, met de toestemming om novicen te aanvaarden, zoals ze dat verzocht hebben bij middel van het jongste verzoekschrift aan Zijne Majesteit gericht, de goederen en de bepaalde inkomsten hierboven aangehaald zullen blijven gebruikt worden, zoals beschreven in artikel 1. (Dit was

dus een verzoek aan koning Willem I, koning van de Nederlanden, om weer novicen te mogen aanvaarden en ze maken hier ook een toespeling om een wedde te krijgen van de staat.)

3. Dat, in alle geval de kosteloze school, opgericht op het begijnhof tot gunst van de kinderen der minder begoede burgers en ten slotte van de armen, zal blijven bestaan.

4. Dat de goederen en inkomsten zullen worden beheerd en bestuurd door de Commissie der Burgerlijke Godshuizen, in overeenkomst met de pastoor en de oversten van het begijnhof, behoudens jaarlijks een wettelijke rekening voor te leggen aan het Bestuur, dat daarvan kennis moet nemen.

5. Dat de overlegging van de rekeningen zal beginnen vanaf 1822 (hier laat ik een deel van de tekst weg).

6. Dat, indien het uitsterven van de begijntjes moest plaats hebben, en evenzo de afschaffing van het begijnhof, dat dan al de zogenaamde goederen, reeds afgestaan aan de godshuizen, evenals die welke de Commissie zal krijgen ten voordele van de Infirmierie van het begijnhof bij gevolg van kosteloze afstand, gans zullen overgaan tot het voordeel van het burgerlijke godshuis van Turnhout, en dat de inkomsten zullen worden gebruikt tot onderhoud van de zieken, behoudens de geestelijke stichting te doen afkopen.

Gedaan in zitting te Turnhout op boven aangeduide datum.

Getekend: Donnez, C. J. Van Ael, P.J. Dierckx, P.J. De Nef

Burgemeester en schepenen hebben deze petitie naar behoren geëxamineerd, gepresenteerd door de leden der Burgerlijke Godshuizen deze stad den 1ste Juni 1822, over de weder afstand der goederen, daarin begrepen ten voordele van de burgerlijke godshuizen, hebben goed gevonden en den helen inhoud in alle delen goed te keuren, met observatie dat de Commissie zal overleveren een petitie der akte van weder afstand of gift, die daarover zal gehouden worden tot onderrichting. Gedaan in de zitting van 9 December 1822. Deze zal met de petitie gezonden worden aan de leden van de Commissie tot hunne formatie.

Getekend: Sanen, De Fierlandt, P.J. Dillen, de secretaris J.B. Mermans

Foto 4: Koning Willem I (1772-1843), koning van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden van 1815 tot 1830.

Deze teksten laten zien dat inderdaad alle goederen die op een of andere manier behoorden tot het patrimonium van het begijnhof, overgemaakt zijn aan de Commissie der Burgerlijke Godshuizen. Soms waren ze voordien in de Franse Periode door “stromannen” opgekocht en zijn ze dus later weer overgemaakt aan het begijnhofpatrimonium. In hun brief aan de kardinaal wijzen de begijnen erop dat de regeling uit 1822 nog steeds van kracht is, maar ze laten duidelijk twee bezorgdheden horen:

- Ze wijzen erop dat er “aalmoezen” moeten worden gegeven aan de behoeftige begijnen, krachtens de afspraken die vroeger gemaakt zijn. Dit duidt erop dat de begijnen er zeker behoefte aan hadden om “geldelijk” gesteund te worden.
- Ze willen erop wijzen dat ze niet verplicht kunnen worden om kosteloos een school open te houden gezien de Commissie nooit een Fondatie opgericht heeft om de school financieel te ondersteunen.

Moesten de begijnen huur betalen aan de Commissie?

In de overeenkomst vind ik daarover geen gegevens terug. Wat kan ik in andere documenten hierover het volgende terugvinden: “*Juffrouw de Boer heeft in het begin, dat moet in de jaren 50 van de vorige eeuw geweest zijn, nog huurgeld betaald.*” (Bron¹: blz. 124)

In andere bronnen is er sprake van twee schriftjes. In het eerste, *Verhuur van woningen begijnhof 1926-1931*, en het tweede, *Verhuur van woningen begijnhof 1935-1942*³, zien we

dat er zeker nog meer begijnen huur hebben moeten betalen aan de Commissie. De bedragen lagen meestal veel lager dan wat de andere bewoners moesten betalen.

In het eerste schriftje komen veel doorhalingen voor en het is moeilijk om alles te lezen en te begrijpen, omdat het nogal “slordig” ingevuld is. De periode van verhuring is ook niet altijd duidelijk genoteerd. Wel wordt er altijd “Zuster” voor de naam geschreven als het om een begin gaat. Het tweede schriftje is veel leesbaarder bijgehouden, maar ook niet voor 100% te lezen. Hier wordt altijd “Juffr.” genoteerd als het om een begin gaat. Dit wijst erop dat zeker een aantal begijnen gedurende een zekere periode een (lage) huur (of een soort taks?) heeft moeten betalen.

Er is ook een reglement gevonden (Bron:³) voor de verhuur van de woningen. Jammer genoeg wordt er geen datum vermeld, maar het document dateert wellicht van vóór 1950 (circa 1940?): *Reglement ten dienste van de inwoners van het begijnhof.*

Reglement ten dienste van de inwoners van het begijnhof

Mogen het Begijnhof bewonen, buiten de EE.HH. Geestelijken en Zusters, enkel bejaarde vrouwelijke personen (dus geen jonge vrouwen!):

1. *Daartoe wordt vereischt eene aanvraag aan en goedkeuring van de Geestelijke Overheid van het Begijnhof en van de Commissie van Openbare Onderstand.* (Vanaf circa 1948, zo leid ik uit de notities af, was het vooral de pastoor die alles opvolgde als “geestelijke overheid”.)
2. *Personen van het mannelijk geslacht worden in geen geval toegelaten.* (Men gaat voorbij aan het feit dat de pastoors/priesters ook mannen waren. Op het nr. 85 -- een schrijffout of bedoelde men nr. 83? -- komt in 1951 toch een Karel Bertels wonen als portier.)
3. *Eenmaal de huurovereenkomst gesloten, mag de huurster geen personen vreemd aan haar gezin bij zich nemen, noch de huur cederen hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk, dan na voorafgaandelijke en schriftelijke goedkeuring der betrokken besturen.* (cederen = afstaan van rechten)
4. *De huurster moet zelf het huis bewonen en daar verblijven.*
5. *De schriftelijke overeenkomst tot gedeeltelijke onderverhuring houdt van rechtswege op bij het overlijden of de huuropzegging. Bij overlijden van de huurder dienen de overblijvende dienstboden binnen de drie maanden het huis te verlaten.* (Wat erop wijst dat sommige bewoners dienstboden hadden. Er waren altijd begijnen, onder wie ook de grootjuffrouwen Van Genechten en Elisabeth Van Eupen, die ‘armere’ begijnen als ‘dienstbode’ lieten inwonen.)
6. *Op het begijnhof, oord van rust en gebed, moet stilte en ingetogenheid heerschen; daarom worden kinderen zonder begeleiding op het hof niet toegelaten.*
7. *De hovingen en bidplaatsen staan onder de bescherming van de bewoners. Het is verboden deze te ontsieren door vuilnis te storten.*
8. *De bewoners moeten zoveel mogelijk het gemeenschapsleven en de onderlinge verstandhouding behartigen en elkander zusterlijk bijstaan.*
9. *Het sluitingsuur van de poort is vastgesteld als volgt:*
 - *In den winter van 1 november tot 30 april te 9 uur.*

- *In den zomer van 1 mei tot 30 oktober te 10 uur.*
- *Des morgens wordt de poort opengesteld te 6.15 uur.*

10. Vanaf het sluitingsuur wordt niemand meer toegelaten op het hof of kan niemand het hof meer verlaten zonder voorafgaande verwittiging van de portierster der week.

11. De inwoners hebben zich te schikken naar de voorschriften van dit reglement. Alle overtredingen dienaangaande kunnen opzegging van de huur ten gevolge hebben.

HET BESTUUR

Is het mogelijk om van een bepaalde begijn exact aan te geven waar ze gewoond heeft en hoeveel ze daarvoor moest betalen?

Uit alle gegevens die ik kon inkijken, bleek duidelijk dat sommige begijnen nogal veel verhuisden gedurende de periode dat ze op het begijnhof verbleven. Daarom alleen al is het niet eenvoudig om aan te geven waar onze laatste begijnen gewoond hebben op het begijnhof. In de meeste documenten die ik vond, staan geen gegevens vermeld over de namen van de begijnen (en de periode) wanneer ze in de gezamenlijke woningen, zoals de conventen, noviciaten, infirmerie enz., woonden. Zie bijvoorbeeld de gegevens die ik vond over de verblijfplaatsen van Juffrouw de Boer, de laatste begijn die op ons begijnhof woonde (geproft 14 april 1941, gestorven 28 januari 2002). Bron⁴ en gesprekken met onze oudste begijnhofgids, Johan Van Gorp:

Juffrouw Joanna de Boer woonde op vijf verschillende adressen op het begijnhof.

Foto 5: Huis nr. 45 op het begijnhof, het noviciaat St.-Jozef, was de eerste woonplaats van juffrouw De Boer. Foto: Cyriel Verbist

Gegevens uit het interview met Juffrouw de Boer in 1993:

1. Juffrouw de Boer arriveerde in 1939 op het begijnhof. In het noviciaat (ze bedoelt nr. 45) waren ze dan met zijn drieën: twee novicen (Emma Swerts en Anna Gillis, vermoed ik) en zichzelf als postulante. Als ze met meerderen samenwoonden, kookten ze om de beurt, ook in de infirmerie.

2. Toen de begijn die bij de overste woonde, gestorven is, is De Boer bij de overste (Elisabeth Van Eupen, in huis nr. 72; overste van 28 maart 1933 tot 7 april 1953) gaan wonen om er te koken en het huishouden te doen. Ze heeft er 13 jaar gewoond.

Foto 6: Huis nr. 72, tweede woonplaats van juffrouw De Boer. Foto: Foto Jef Sauvillers

3. Nadat ze 13 jaar bij de grootmeesteres woonde, is ze naar de Infirmerie (huis nr. 67) verhuisd met zuster Noyens. Ik denk dat dit een tikfoutje is en dat men Maria Loyens bedoelde. Daar heeft ze 8 jaar gewoond.

Foto 7: Huis nr. 67, de Infirmerie, derde woonplaats van juffrouw De Boer. Foto: Cyriel Verbist

4. Vanachter (in huis nr. 41) heb ik 19 jaar gewoond, zegt ze zelf in het interview.

5. En hier (in huis nr. 66) woon ik nu (in 1993) een 10 of 12 jaar, voegt zij er nog aan toe. (Volgens informatie van Johan Van Gorp woonde zij er van 1980/81 tot 2000.)

Foto 8: *Huis nr. 66, vijfde woonplaats van juffrouw De Boer. Foto: Jef Sauvillers*

6. Eind 1999 ging ze naar het rusthuis Sint-Lucia (zie ook: *Begijnhofkrant* nr. 50, blz. 16).

Tot circa 2008 werden de huizen op het begijnhof verhuurd, zowel aan begijnen als aan niet-begijnen. Oorspronkelijk waren het alleen vrouwen die op het begijnhof konden komen wonen, later werden ook mannen toegelaten. De jongste jaren kan iedereen, zelfs jonge gezinnen met kinderen, op het begijnhof komen wonen. Vanaf 2008 is men overgegaan naar het systeem van erfpacht. Dat wil zeggen dat men het huis kan “erfpachten” voor 33 jaar (maximaal tweemaal te verlengen met 33 jaar, dus in totaal 99 jaar). Men neemt daarbij ook de verplichting op zich om het huis binnen de twee jaar te herstellen volgens de voorschriften van Monumenten & Landschappen en er moet een maandelijkse “canon” worden betaald (een soort bijdrage in de algemene onderhoudskosten van de site). Momenteel zijn al circa 36 woningen in dit systeem van erfpacht toegewezen aan de bewoners.

Woontoestand op het begijnhof in 1958

Bron²: brief van pastoor Frickel dd. 11 juni 1958 in verband met de vraag van de Commissie om begijnen bijeen te laten wonen in de Infirmierie. Op dat ogenblik woonden er nog zeven begijnen op het begijnhof. Ik som ze op met hun sterfdatum: Maria Leysen (1958), Maria Loyens (1958), Antonia Graumans (1961), Joanna Verbraeken (1970), Maria Lenaerts (1975), Maria Temmerman (1977), Joanna de Boer (2002). Vermoedelijk woonden in die periode Maria Loyens en Joanna de Boer in de Infirmierie (nr. 67), Antonia Graumans op het nr. 46, Joanna Verbraeken op het nr. 45, Maria Lenaerts op het nr. 66 en Maria Temmerman op het nr. 56 (St.-Jansconvent). Waar Maria Leysen woonde op dat ogenblik, weet ik niet. Juffrouw de Boer was sinds 1953 overste. Dus een zestal huizen werden bewoond door een begijn. De

C.O.O. vond dat de begijnen beter zouden samenwonen en de secretaris zocht daarom contact met Pastoor Frickel om te proberen de begijnen bijeen te doen wonen. Hier volgt het schriftelijke antwoord van Pastoor Frickel:

Turnhout, 11 juni 1958

Geachte Heer Secretaris,

Hier volgt het antwoord op ons telefoongesprek van verleden zaterdag 7 juni en het besluit van de raad in zitting ten huize van zuster-overste op maandag 9 juni. Uw vraag was of het mogelijk zou zijn dat onze zusters begijntjes (sic, hij gebruikt ook het verkleinwoord...) bij elkaar zouden kunnen wonen in de Fermerij (Infirmerie) om daardoor de betrokken huizen vrij te krijgen, hetgeen voor gevolg zou hebben een vermindering van werk voor de hovenier en een groter inkomen voor de C.O.O.:

- 1. Op het museum zal altijd iemand moeten wonen ter bewaking en voor het onderhoud. Het is best dat daar een zuster woont. (Dus op het nr. 56, waar op dat moment Maria Temmerman woonde.)*
- 2. Het Noviciaat (nr. 45 en/of 46, waar Joanna Verbraeken woonde) is niet geschikt om te verhuren, gezien de plaatsen daar veel te groot zijn en te talrijk. Om er woonhuizen van te maken, zou het grondig moeten veranderd worden ten koste van grote uitgaven.*
- 3. In geval de zusters gedwongen worden te samen de Fermerij te betrekken, eist zuster-overste haar recht op om afzonderlijk te wonen in een ander huis. Daarbij komt dat het bovenkwartier bijna helemaal is ingenomen met het gerief van het Ziekentriduum en het Rode Kruis.*
- 4. Vooraleer tot die grondige wijziging over te gaan, zouden we eerst het bisdom moeten raadplegen. (De stok achter de deur?)*
- 5. Gezien onze zusters het recht hebben afzonderlijk te wonen, gezien de Statuten en gebruiken van het begijnhof zulks toelaten, zou het samenbrengen zulke moeilijkheden teweegbrengen in hun levensgewoonte, dat na korten tijd er geen enkel begijntje meer zou overblijven.*

Het begijntjesleven kunnen we niet vergelijken met een kloosterleven, waar de zusters van jongs af leren samenwonen. Hier is dat het geval niet. Laten we nog enige jaren geduld hebben. Onze zusters worden oud en zolang zal het niet meer duren dat hun getal nog kleiner wordt. Laat God erover beschikken en dat zal beter zijn dan nu met geweld de laatste begijntjes de dood in te jagen door die verandering. (De schrik dat men dit zou doordrijven, zat er dus goed in!)

Voor hetgeen de hoven van de zuster aangaat: reeds lang zijn onze zusters eraan gewoon dat dezen schier niets meer opbrengen. Hun groenten kopen zij zelf of eten er geen. (Blijkbaar moest de hovenier van de C.O.O. ook de groentetuin van de begijnen in orde houden, maar dat onderhoud liet dus te wensen over en Pastoor Frickel kan niet nalaten dit hier ook nog eens te laten horen...)

E. Frickel, Pastoor Begijnhof 76 T/S

De brief moet effect gehad hebben, want de begijnen mochten blijven wonen waar ze op dat ogenblik woonden en het plan om hen bijeen te doen wonen, werd definitief begraven.

Enkele andere gegevens over de bewoners/huizen/leefgewoonten der begijnen

Gevonden in Bron²:

1959: 30 huizen die nog niet aangesloten waren op de waterleiding, worden aangesloten.

Juni 1959: dankbrief aan het stadsbestuur van pastoor Frickel voor de betere verlichting op het begijnhof.

1964: brief met Ledenlijst van Kulturele Kring 'De Vrienden van het Begijnhof': zie het eerste logo! De feitelijke vereniging 'De Vrienden van het Begijnhof van Turnhout' werd vijf jaar eerder opgericht, meer bepaald op 10 oktober 1959, onder leiding van pastoor Frickel (zie *Begijnhofkrant* nr. 66, winter 2019).

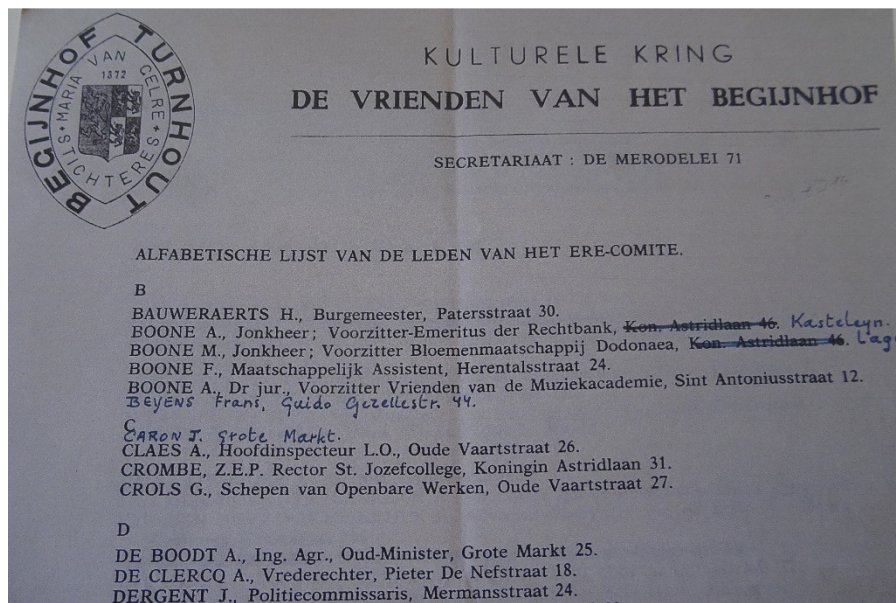

Foto 9: Alfabetische ledenlijst met het oude logo van Kulturele Kring 'De Vrienden van het Begijnhof' uit 1964. Bron: Stadsarchief Turnhout, 294#714

Uit de feitelijke vereniging 'De Vrienden van het Begijnhof van Turnhout' ontstond later de vzw met dezelfde naam (2000/2001), die verantwoordelijk is voor deze publicatie. In april 2002 stond het nieuwe logo op de cover van de eerste *Begijnhofkrant*. Dat logo is tussen 1996 en 2002 ontworpen (zie *Begijnhofkrant* nr. 5, blz. 13).

Foto 10: Het nieuwe logo van De Vrienden van het Begijnhof van Turnhout, ontworpen tussen 1996 en 2002 door het Turnhoutse bureau Think Tank Corporate Designers .

1973: offerte voor het herschilderen van de H.-Kruiskerk, kostenraming: 214.355 BEF (circa 5313 euro). Er is ook kopie van een brief aan Frans Van Mechelen, minister van Nederlandse Cultuur, om een toelage voor deze schilderwerken. Minister Van Mechelen was van Turnhout afkomstig. Er zit geen bevestiging van een toelage in het dossier...

In de periode 1973-75 zijn er heel wat brieven in verband met het museum (ik kom hier verder nog op terug):

- onderhoud met Monumenten & Landschappen
- brieven om museum te erkennen als monument
- brieven van architect Wauters in verband met het ombouwen van woning nr. 55 tot museum
- plannen om huizen te verbouwen als museum
- 1975: aanvraag om de heer Goris aan te stellen als conservator van het museum

Foto 11: Louis Goris, eerste conservator van het Begijnhofmuseum.

Wat bracht de huur van de huizen op het begijnhof op? Bron:⁵

Ik kon alleen iets terugvinden over het globale jaarbedrag in deze map:

- inkomsten van de huur van de huizen op het begijnhof bedroegen in 1947: 162.124 BEF (4018 euro);
- de begrote inkomsten voor 1948 bedroegen: 175.000 BEF (4338 euro).

Notities van een grootjuffrouw. Bron:⁶

Alhoewel in dit mapje niet veel informatie te vinden was over de bewoning zelf, kon ik toch niet nalaten om een paar notities te maken over het algemene leven op het begijnhof, gezien door de grootjuffrouw, op dat ogenblik Juffrouw de Boer.

Rangorde der zusters:

- Zuster de Boer, overste (geprofest in 1941, overleden in 2002)
- Zuster Temmerman, raadslid (1918-1977)
- Zuster Graumans (1910-1961)
- Zuster Loyens (1921-1959)
- Zuster Lenaerts (1928-1975)
- Zuster Verbraeken (1937-1970)
- Zuster Leysen (1942-1959)

Verder zijn er ook gegevens over het verloop en de uurregeling van de retraite en de datum van de jaarlijkse hernieuwing van de geloften: 21 november 1951. Blijkbaar gebeurde dat altijd op dezelfde feestdag van O.-L.-Vrouw Presentatie (de opdracht van de Heilige Maagd Maria in de tempel of Maria Presentatie), 21 november of de zondag daarna. (Bron:¹)

Verslag aan de vicaris-generaal in Mechelen, de dato 14 november 1948. Dit is een tekst die overgeschreven is van wat men ingediend heeft bij de vicaris. Dus ook in het archief in Mechelen moet er nog een en ander te vinden zijn over het begijnhof van Turnhout, denk ik. In het verslag van 1951 staat onder meer dat er tien geprofeste zusters zijn, dat de kerk openbaar toegankelijk is, dat er op zondag drie missen zijn: om 7, 8 en 9 uur enz. Er zaten ook twee documenten in die de '*Ritus der Professing*' beschrijven. Er staat geen datum op. Het ene (en oudste document, denk ik) is met de hand geschreven en vermeldt de Latijnse gezangen en teksten, de handelingen, de vragen die aan de kandidaat-begijn gesteld worden, de handelingen van de priester/celebrant en de plaats waar de postulant gekleed wordt. De titel van de eerste tekst luidt: *Ceremonieel van de Kleeding*. De tweede tekst is getypt en iets uitgebreider.

Verloop van begijnen op het begijnhof van Turnhout in de periode 1832-2002

De meeste gegevens komen uit een onuitgegeven lijst, die Johan Van Gorp ooit samenstelde (*Begijnen vanaf 1600, geprofest, overleden, uitgetreden*), tenzij anders vermeld. Deze lijst is gebaseerd op het boek *Regels ende Statuten vanden Begghynhove tot Tvrnhovt*. Namen van de begijnen met datum van hun professie (vanaf 1600). Namen van overleden begijnen (vanaf 1599). Catalogusnummer B17130 of B17130 [BMu2]. Boek dat in het Begijnhofmuseum bewaard wordt. (Bron:¹)

In 1795 worden er bij een volkstelling 232 begijnen geregistreerd (zie ook: *Begijnhofkrant* nr. 37, blz. 12), 146 van hen waren kantwerksters.

In 1832 zijn er nog maar 24 begijnen op het begijnhof.

In 1885 leven er 52 begijnen op het begijnhof.

In 1909 worden er 34 begijnen geteld op het begijnhof.

In 1931 zijn er maar 26 begijnen meer op het begijnhof

In 1951 (Bron:⁶) schoten er maar 10 begijnen meer over op het begijnhof.

In 1954 waren er 121 vrouwen/pastors en 7 begijnen (Bron:⁷), zoals genoteerd staat op een verhuurlijst onderaan.

In 1969 waren er nog slechts 4 begijnen op het begijnhof (1 van hen verbleef in het Sint-Pietersrusthuis en 1 in het gasthuis).

In 1999 ging ook Juffrouw de Boer naar het rusthuis Sint-Lucia, waar ze in 2002 stierf als laatste begijn van het begijnhof van Turnhout.

Als ik kijk naar de periode 1891 tot 2002, ben ik circa 100 tot 120 namen tegengekomen van begijnen die in die periode een tijdje (soms maar heel kort) op het begijnhof gewoond hebben. Dat had ik eigenlijk niet verwacht, want het is toch nog een behoorlijk aantal.

Eerste 'perstekst' over het ontstaan en de geschiedenis van het museum op het begijnhof. Bron:⁸

Hoewel dit document niet rechtstreeks te maken heeft met de bewoning door de begijnen, geef ik de inhoud ervan hier toch weer. Dit omdat het toch raakpunten heeft met het leven in het begijnhof. Ik geef hier letterlijk de tekst weer van het document uit het Stadsarchief in Turnhout, opgemaakt door pastoor E. Frickel. Wellicht staan hier een paar zaken in die niet 100% juist zijn (zie ook de opmerkingen in het boek van Hugo Vanden Bossche). Bron:¹.

Foto 12: Pastoor E. Frickel. Bron: Begijnhofkrant nr. 39, lente 2013

BEKNOPTTE GESCHIEDENIS VAN HET FOLKLORIS EN OUDHEIDKUNDIG MUSEUM VAN HET BEGIJNHOF VAN TURNHOUT

Het museum van het begijnhof is ondergebracht in het huis nr. 56. Gebruikt als pastorie, werd dit huis in de 17de eeuw bewoond door Joannes Meermans gedurende 21 jaren, van 1676 tot 1697. Volgens zijn testament werd na zijn dood het huis bewoond door begijntjes, afkomstig uit Mol, de geboorteplaats van Pastoor Meermans. Vandaar de benaming: "Fondatie Meermans". (Pastoor Mermans liet op eigen kosten het huis bouwen, waarschijnlijk omstreeks 1680. De Fundatie werd gesticht eerst voor 12 en daarna voor 10 begijnen, in de eerste plaats afkomstig uit Mol en Dessel, daarna uit Balen 'ende by gebreken van desen, de aldernaeste grensende plaets', zoals Kasterlee, Geel, Meerhout en Retie. Turnhout heeft hij pas op het einde van zijn leven toegevoegd. Bron:¹ pagina's 111-114 en 131-135)

In het jaar 1953 kreeg deze woning een andere bestemming. Na rijp overleg waren wij tot het besluit gekomen de kostbare oudheden toebehorende aan het begijnhof en afkomstig van de

pastoors en zusters die eertijds het begijnhof bewoonden, onder te brengen in een huis en dat open te stellen voor het publiek. Het gebouw dat zich daar het best toe leende, was de Fondatie. Na de nodige restauratiewerken aan het gebouw, oude meubels, schilderijen en voorwerpen door de goede zorgen van de Commissie van Openbare Onderstand, in tegenwoordigheid van de burgerlijke en geestelijke overheid van de stad, werd door de toenmalige voorzitter van de C.O.O., de heer Alfons Verwaest het nieuwe museum open verklaard. Dat geschiedde op 27 september 1953.

Zo kwam het museum van het begijnhof tot stand, dankzij de vaardigheid van de conservator, de heer Louis Goris, die op vakkundige wijze de kunstschaten wist te schikken. Van dan af kreeg de Fondatie Meermans de naam van "Folkloris en Oudheidkundig Museum" van het begijnhof. (In een publicatie van pastoor Frickel in De Autotoerist (1967) staat 'folkloristisch oudheidkundig museum'. Bron:¹ referentie 173)

In één van de vijf zalen werd een gulden boek neergelegd voor de handtekens van de talrijke bezoekers uit binnen- en buitenland die het museum zouden bezoeken. Achter het hoofdgebouw, gescheiden door een rozentuintje met kruisbeeld onder een pannendakje en een 18de-eeuwse waterpomp, bevindt zich een bijgebouw met verdiep in staat van verval. Naar alle waarschijnlijkheid werd, ten tijde van Pastoor Meermans, die woning betrokken door diens stalknecht. Daarnaast aanleunend op een lager niveau vindt men de stallen en bergplaatsen.

Wanneer men door de zalen van het museum wandelt, wordt men getroffen door de overvloed van de tentoongestelde voorwerpen. Behalve de oude meubels, meestal uit de 17de eeuw, beelden en schilderijen van onbekende meesters, ziet men een menigte tinnen en koperen gebruiksvoorwerpen. Gans de inboedel werd verspreid in de gang en de vijf zalen, te weten: 1. De toonzaal, 2. De huiskapel, 3. De keuken met open haard en oorspronkelijke Vlaamse schouw, 4. Een slaapkamer met hemelbed, 5. De raadzaal met geschilderd portret van Pastoor Meermans.

In de toonzaal bewondert de bezoeker in een vitrinekast een aantal zilveren voorwerpen, waaronder enige met initialen van Joannes Meermans, en zijn misboek, versierd met zilveren hoekplaten, in het midden zijn wapenbeeld. Merkwaardig is ook het verkleinde model van de basiliek van het H. Graf te Jerusalem ten tijde van de 17de eeuw, uitgevoerd in cederhout en versierd met parelmoer en ivoor. Aan de wand een levensgroot gekruiste Christusbeeld in eik, een meesterwerk uit de 18de eeuw van Walter Pompe.

Gans het museum weerspiegelt het leven en de werken van de begijntjes in de 17de en 18de eeuw tot bewondering en stichting van de ruim twintigduizend bezoekers die in de loop van haar bestaan het museum bezochten.

E. Frickel

NOTEN bij deel 1

¹ *Begijnen, Begijnhoven en het Begijnhof van Turnhout*, Hugo Vanden Bossche, vzw De Vrienden van het Begijnhof/Brepols Publishers, 2013 en 2019

² Stadsarchief Turnhout, Archief OCMW, 294#714, map met diverse documenten

³ Stadsarchief Turnhout, Archief OCMW, 294#713, map met diverse documenten

⁴ *Begijnhofkrant* nr. 1, 2002, blz. 2, en *Begijnhofkrant* nr. 2, interview met Juffrouw de Boer, 1993, blz. 4-5

⁵ Stadsarchief Turnhout, Archief OCMW, 203#147, o.a. mapje: *Notities van een Grootjuffrouw*

⁶ Stadsarchief Turnhout, Archief OCMW, 203#147, *Notities van een Grootjuffrouw*

⁷ Stadsarchief Turnhout, Archief OCMW, 203#137, Stukken betreffende pastoor Frickel betreffende de verhuring van huizen op het begijnhof 1948-1962. Hierin zijn diverse namenlijsten van de huurders opgenomen. Een lijst die een overzicht geeft van de toestand sinds 1927 en opgemaakt is op 15 september 1942. En ook diverse lijsten van 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1960 en 1961.

⁸ Stadsarchief Turnhout, Archief OCMW, 294#714, map met diverse documenten

- o O o -

WAAR EN HOE WOONDEN EN LEEFDEN ONZE BEGIJNEN IN DE 20STE EEUW DEEL II

In dit tweede deel geef ik een eerste reeks gegevens over de bewoning door voornamelijk begijnen van de woningen op het begijnhof in de periode 1891-2002. Telkens als ik als gids door het begijnhof wandel, vraag ik me af hoe en waar de begijnen in de 20ste eeuw op deze site leefden. Wat is daarover nog te achterhalen? Wat volgt, is slechts een poging. Het is onmogelijk om exact te weten te komen van ieder huis welke begijnen er woonden tijdens de voorbije eeuw. Wel kunnen we een idee geven van de voornaamste begijnen die er woonden en ongeveer in welke periode.

We doen dit huis per huis vanaf huisnummer 1 tot en met 84. Ik geef ook aan welke huizen in de onderzochte periode zeker tijdelijk bewoond werden door een priester die niet verbonden was aan het begijnhof, maar meestal op rust was en dat zijn er nogal wat. Soms vermeld ik ook de huurprijzen om een idee te geven van wat men zoal vroeg voor het huren van een “niet-begijnenwoning”. Als er bij het huisnummer ook een letter staat (bv. 41A), duidt dit erop dat men het huis verhuurde aan verschillende personen en dat het huis was voorzien op de bewoning door meerdere personen (bv. gelijkvloers 41A en bovenverdieping 41B). Ik laat soms de detailbronvermelding weg om de leesbaarheid te vergroten.

De eerste huizen zijn gebouwd vooraan vanaf het poortgebouw en zo is het begijnhof stilaan “gegroeid” en werd het steeds uitgebreider van het poortgebouw weg tot wat we nu nog kunnen waarnemen. De huizen zijn gebouwd rond een centraal plein, vandaar dat ons begijnhof als een pleinbegijnhof wordt getypeerd. In 1480 waren er circa 18 huizen, in 1526 reeds 28 (zie ook *Begijnhofkrant* 40, zomer 2013, blz. 12). We tellen nu 82 huizen, vanaf huisnummer 1 tot en met huisnummer 84. Maar huisnummers 6 en 7 zijn samengevoegd tot één huis en het huisnummer 57 ontbreekt (dit huis werd geïntegreerd in het museum bij de laatste verbouwing ervan, vermoed ik). Ook in de voorbije eeuwen zijn er soms huizen opgesplitst in twee huizen en omgekeerd.

Waarom start ik circa 1890/1891?

We weten uit diverse bronnen dat er al huizen stonden op het begijnhof vanaf het begin van de 14de eeuw. Maar de eerste huizen hadden toen nog geen huisnummer. Ook in de dorpen en steden hadden de huizen geen huisnummer. Vele huizen hadden wel een naam. Ook vandaag nog kun je op vele huizen in het centrum van Turnhout een naamplaatje vinden met de naam die het huis vroeger had. Andere huizen waren direct herkenbaar, omdat er een herberg met een welbekende naam gevestigd was of omdat er een ambachtsman woonde die aan zijn zaak een naam gaf of men gebruikte de naam van de ambachtsman zelf om het huis aan te duiden. Maar lang niet alle huizen hadden een naam. Wel hadden de grondpercelen een nummer en later zijn dan de kadasterkaarten ontstaan, waarop men aan ieder perceel een nummer gaf. Deze nummers waren echter niet bekend bij het brede publiek en kon men dus niet gebruiken in de dagelijkse omgang om een bepaald huis aan te duiden. Hoe groter de steden werden, hoe moeilijker het werd om een bepaald huis goed en eenvoudig aan te duiden.

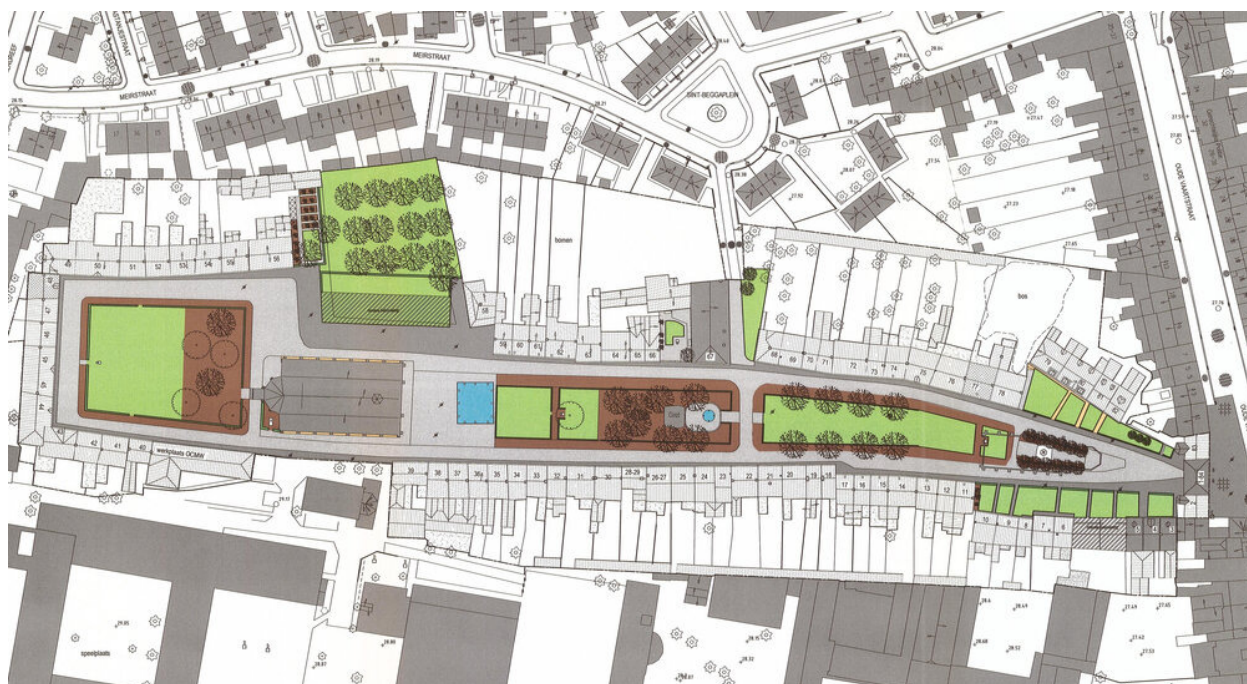
En dus kwam Napoleon circa 1800 met het idee om ieder huis verplicht een nummer te geven en hij liet een voorstel uitwerken over hoe die nummering moest gebeuren. Toen hij ook onze streken veroverde, voerde hij ook hier wetten in waardoor een huisnummer verplicht werd. Zo was het eenvoudiger om de mensen die in een huis woonden, aan een bepaalde woning toe te wijzen. Hij had die nummering ook nodig, omdat hij iedereen liet registreren in de registers van de burgerlijke stand. Dus werden ook in onze contreien huisnummers ingevoerd circa 1810. Maar blijktbaar is dat toen niet gebeurd op het begijnhof. Tot circa 1890/1891 werden de huizen aangeduid met het nummer van het perceel grond waarop ze stonden. En er werden nogal dikwijls wijzigingen aan die nummers doorgevoerd nadat men percelen gesplitst had. Dat maakt het vrij moeilijk om nu nog een bepaalde woning precies aan te duiden. Dat probleem kwam bijvoorbeeld ook naar voren in het uitgebreide artikel dat Hugo Vanden Bossche in *Begijnhofkrant* 71 schreef over de bouw van de kapel van het Heilig Aanschijn.⁸

Ook aan de huisnummers zijn er nog wijzigingen aangebracht, wellicht toen het Heilige-Geesthuis werd afgebroken rond 1911-1912 en vervangen werd door de huizen 3, 4 en 5. Dus het blijft mogelijk dat sommige huizen in die periode een ander huisnummer gekregen

hebben. Jammer genoeg kreeg ik daarvan geen duidelijk beeld gedurende mijn opzoeken, omdat bepaalde bronnen in het Stadsarchief nog niet vrij toegankelijk zijn voor iedereen.

Hoe werden de huizen genummerd?

Men heeft het eerste huis dat men tegenkomt als men door de poort stapt aan de linkerkant, het huisnummer 1 gegeven. En zo heeft men alle huizen een nummer gegeven tot men weer aankomt bij de toegangspoort aan de rechterkant. Dit huis heeft het nummer 84: zie het plan dat ons bereidwillig ter beschikking werd gesteld door het OCMW van Turnhout. Verderop in het artikel zal ik nog aangeven waar er veranderingen gebeurd zijn in de bebouwing in de voorbije eeuwen.

(pdf: plattegrond van begijnhof met nummering van alle huizen van 1 tot 84)

Wie bouwde deze huizen en was er “eigenaar” van?

In *Begijnhofkrant* 13, lente 2006, blz. 26-27, en *Begijnhofkrant* 14, zomer 2006, blz. 7-9, wordt hierop dieper ingegaan. Ik haal er enkele passages uit die ook hier van toepassing zijn: *“Kapitaalkrachtige begijnen konden op het begijnhof een huis bouwen of kopen, terwijl minder gegoeden een woning of een deel ervan tegen een geringe jaarlijkse som konden huren. Het bouwen en kopen van huizen op het begijnhof gebeurde volgens een eigen gewoonterecht. Alleen een begijn had recht op een woning. Maar daarbij ging het niet om een echt eigendomsrecht, maar om een woonrecht, een zogenoemd “lijf”. De bouwster of koopster mocht haar “lijfrecht” niet eigenmachtig verkopen of verhuren. Wie een huis bouwde of grondig herstelde, verwierf van de oversten in verhouding tot de waarde van de werken één tot vier “levens of lijven”. Het was mogelijk de “lijven” uit te putten, wat inhield dat een begijn nog tijdens haar leven aan andere begijnen kon verkopen of toewijzen. Het*

begijnhof was eigenaar van alle grond binnen de omheining en van alle huizen die erop gebouwd waren. Alleen de overheid van het begijnhof kon dus bepalen waar en hoe er gebouwd werd, welke huizen moesten worden afgebroken of hersteld. Dit systeem bood zowel voordelen aan de begijn als aan het begijnhof. De bouwster kon in overleg met de overheid van het hof de eigendom doorverkopen aan andere begijnen. Het begijnhof van zijn kant kwam na het vervallen van de “lijven” in het bezit van de woning en kon die daarna opnieuw verkopen of verhuren.” Daaruit blijkt dat uiteindelijk alle huizen en gronden eigendom waren van het begijnhof en beheerd werden door de grootjuffrouw. In wat volgt, schets ik vooral de situatie zoals ze bestond toen het begijnhof eigendom was van de ‘Commissie der Burgerlijke Godshuizen’ (later COO en OCMW).

Lijst van huisnummers met info over sommige bewoners in de periode 1890-2002

Laat het van bij het begin heel duidelijk zijn dat ik niet alle bewoners uit die periode teruggevonden heb. Ik vermeld wel of het huis een speciale functie had, of er iets bekend is over de huurprijs of wanneer er iets genoteerd stond over de bewoners. De belangrijkste bronnen waren:

1. Een lijst die in het Stadsarchief van Turnhout bewaard wordt met de namen van alle begijnen, alfabetisch gerangschikt⁸, en die soms ook aangeeft waar ze gewoond hebben via de tienjaarlijkse tabellen. Verder vermeldt men de professiedatum (meestal), de datum van overlijden (meestal), gegevens betreffende een testament, gegevens over de verkoop van huizen, de datum waarop men een woning betrok (zeker niet altijd), de laatste woonplaats (soms), het nieuwe adres en het vorige adres (niet altijd);
2. Een oud schriftje “*Verhuur woningen begijnhof 1926-1931*”⁸. Er komen veel doorhalingen voor in dit schriftje en het is moeilijk om alles te lezen, omdat het nogal slordig ingevuld is. De periode van verhuring is ook niet altijd duidelijk genoteerd. Wel wordt er altijd “zuster” voor de naam geschreven als het om een begijn gaat die de woning betreft;
3. Een oud schriftje “*Verhuur woningen begijnhof 1935-1942*”⁸. Dit schriftje is veel leesbaarder bijgehouden, maar ook niet voor 100% volledig te lezen. Hierin wordt altijd “juffr.” geschreven als het om een begijn gaat. Is men met dit nieuwe schriftje begonnen, omdat de nummering van de huizen in de periode 1920-1930 gewijzigd werd? Ook voor de “boekhouder” werd het blijkbaar steeds moeilijker om te weten wie waar woonde! Ik volg de benaming die in de lijsten/bronnen staat voor de aanspreektitel van een begijn. De correcte aanspreektitel in die tijd was echter: begijn juffrouw Joanna Verbraeken. In de lijsten met verhuurdetails staan zowel ‘juffr.’, ‘zuster’ als helemaal geen aanspreektitel.
4. Een lijst met de huurprijs in 1957, per maand en per jaar.⁸

Ik heb deze vier bronnen niet iedere keer toegevoegd om de leesbaarheid van de tekst vlot te houden, maar het zijn de voornaamste bronnen voor de gegevens die ik hierna vermeld. Als ik bijkomende bronnen gebruik, vermeld ik die er normaal bij. Wanneer ik een periode van bewoning noem, is dat bij benadering. Omdat het mogelijk is dat enkele huisnummers in deze periode gewijzigd zijn (1 of 2 nummers hoger), is het denkbaar dat het lijkt alsof de bewoners verhuisd zijn, maar dat in werkelijkheid niet het geval is. Ze kregen alleen een nieuw

huisnummer toegewezen. Ik overloop huisnummer per huisnummer. Wanneer een huisnummer niet in de lijst voorkomt, betekent dit dat ik voor de beschouwde periode geen namen van begijnen gevonden heb die in die woning zouden hebben gewoond.

Lijst met gegevens per huisnummer

Nummer 1: Poortgebouw rechts

Rechts van het poortgebouw bevinden zich de woningen 1 en 2.

Dit is een woning die bestemd was voor de portierster. Zij controleerde wie er in het begijnhof binnenkwam en stond in voor het sluiten en openen van de poort. Zij deelde bijvoorbeeld ook de aalmoezen of brood uit aan mensen die erom kwamen bedelen. Als men te laat kwam, kon men haar vragen om de poort open te doen, maar dat rapporteerde ze gewoonlijk aan de overste van het begijnhof en er volgde dan een straf of berisping.

Het poortgebouw is vernieuwd en aangepast in de periode rond 1700 en ook in 1768. Begijn Elisabeth Simons woonde hier in de periode 1890-1910. Begijn Theresia Verdonck woonde hier in de periode 1910-1930. Begijn Anna Maria Bisaerts woonde er in de periode 1928-1935. Ze was portierster. Ze betaalde 11 BEF huur. (Als ik huurprijzen vermeld, is dat de huur per maand, in die tijd nog in Belgische frank uiteraard!) Ze stierf in 1935. In 1935 komt er Eerwaarde Zuster Van den Steck wonen, die ook 11 BEF huur betaalde. Haar naam komt echter niet voor in de lijst van de begijnen, wellicht is het een kloosterzuster. In 1936 komt er Flora Driezen wonen (geen begijn) en ook zij moet 11 BEF huur betalen. Betalen ze allemaal een lage huurprijs, omdat ze portierster zijn? Nadien vind ik geen aanwijzingen meer over een portierster in deze woning. In 1957 woonde er weduwe Smets-Peeters en die moest 75 BEF huur per maand betalen.

Nummer 2: Poortgebouw rechts

Begijn Maria Theresia Keyzers woonde hier in de periode 1890-1910. Begijn Joanna Catharina Van Dijk woonde hier in de periode 1890-1910. Als beroep wordt aangegeven: kantwerkster. Begijn Anna Elisabeth Van Eupen woonde hier in de periode 1890-1910. Begijn Maria Lenaerts zou hier ook gewoond hebben van 1949 tot 1952. Dit is in tegenspraak met andere gegevens die zeggen dat ze in die periode in het nr. 56 woonde. In 1957 woonde er een juffrouw Maes en die moest 450 BEF huur per maand betalen.

Nummer 3

De huizen 3, 4 en 5 vormden oorspronkelijk het Heilige-Geesthuis, ook wel 'De Armentafel' genoemd.

De huizen 3, 4 en 5 zijn in 1911/12 door de C.O.O. (Commissie van Openbare Onderstand), opvolger van de Commissie der Burgerlijke Godshuizen en voorloper van het huidige OCMW, gebouwd. Het Heilige-Geesthuis werd afgebroken, omdat de toestand van dit gebouw veel te slecht was. Men noemde dit huis vroeger ook "De Armentafel", omdat behoeftige begijnen er steun konden bekomen voor hun dagelijkse levensonderhoud. Het is vrijwel zeker dat alle huisnummers vanaf het huis nr. 3 twee nummers opgeschoven zijn vanaf 1931, toen men nieuwe (tienjaarlijkse) tabellen begon te maken. Huis nr. 6 werd dan nr. 8. Ik heb dit niet meegenomen in mijn nummering, omdat het al ingewikkeld genoeg is zonder die wijziging. Ik vind geen namen terug van begijnen die in deze huizen woonden. In 1957 woonde er weduwe Gils-Weyers en die moest 175 BEF huur per maand betalen.

Nummer 8

Het huisje nummer 8 met de witte voorgevel is wellicht het kleinste op het begijnhof.

Dit is wellicht het kleinste huisje van het hele begijnhof. Begijn Maria Carolina Van Hoeck woonde hier in de periode 1881-1890. Begijn Maria Dymphna Van Laer woonde er in de periode 1890-1900. In de periode 1926-1939 woonde er zuster Bisaert in. Zij moest 11 BEF huur/taks betalen. Woonde ze quasi gratis, omdat ze portierster was? In 1957 woonde er juffrouw A. Van Gorp en die moest 225 BEF huur per maand betalen.

Nummer 9

Begijn Maria Carolina Van Hoeck woonde hier in de periode 1901-1920. Begijn Maria Dymphna Van Laer woonde hier in de periode 1901-1920. In 1957 woonde weduwe Vaerten-Wouters in 9A en die moest 125 BEF huur per maand betalen. In 9B woonde weduwe Borghmans-Van den Bergh en die moest ook 125 BEF huur per maand betalen.

Nummer 11

Begijn Maria Carolina Van Hoeck. Bron: Collectie foto's begijnhof, Stadsarchief Turnhout

Begijn Maria Carolina Van Hoeck woonde hier in de periode 1921-1929. Als het huisnummer inderdaad twee nummers opgeschoven is (zie mijn opmerking bij huisnummer 3), is dit het vroegere huis nr. 9 en is Maria Carolina Van Hoeck dus niet verhuisd. Dit geldt ook voor alle volgende notities. Begijn Maria Dymphna Van Laer woonde hier in de periode 1921-1922. In 1957 woonde er mejuffrouw Maria Janssens en die moest 450 BEF huur per maand betalen.

Nummer 14

Begijn Maria Adriana Aelbrechts woonde hier in de periode 1898-1901. E.H. Van Camp kwam hier wonen in 1927. In 1957 woonde er E.H. Huybrechts en die moest 625 BEF huur per maand betalen.

Nummer 15

Begijn Maria Adriana Aelbrechts woonde hier in de periode 1901-1920. In 1957 woonde er E.H. De Beraly en die moest 470 BEF huur per maand betalen.

Nummer 16

Begijn Ludovica Haeckx woonde hier in de periode 1913-1920. In 1957 woonde er mejuffrouw Maria Wouters en die moest 450 BEF huur per maand betalen.

Nummer 17

Begijn Anna Maria Bisaert woonde hier in de periode 1901-1910. Begijn Maria Adriana Aelbrechts woonde hier ergens tussen 1921 en 1930. Later is er een juffrouw Aelbrechts komen wonen, vanaf 1935 tot 1942. Waarschijnlijk was zij geen begijn, maar misschien een zuster van begijn Maria Aelbrechts? Ze moest duidelijk meer huur betalen. In 1957 woonde er E.H. Goemans en die moest 450 BEF huur per maand betalen.

Foto: Koen De Langhe

Nummer 18

Begijn Ludovica Haeckx woonde hier in de periode 1895-1900. Begijn Maria Aelbrechts woonde er vanaf 1931 tot 1942. In het begin betaalde ze 70 BEF huur, later blijkbaar niets meer. Ze woonde hier tot in 1947. Voorheen woonde ze in de huizen nr. 66, 14, 15 en 17. In 1957 woonde er weduwe Bernaert-De Taey en die moest 300 BEF huur per maand betalen.

Nummer 19

Begijn Ludovica Haeckx woonde hier in de periode 1901-1910. In 1957 woonde er juffrouw Mathilde Wouters en die moest 300 BEF huur per maand betalen.

Nummer 20

Ziekentriduüm-aankomst in 1940, 570 BEF huur betaald op naam van juffrouw Verwaest. Dit bevestigt wat ik in een vroeger artikel over het ziekentriduüm al schreef (zie *Begijnhofkrant*

71, lente 2021). In 1948 werd er geen huur betaald. Van 1949 tot 1957 woonde er E.H. Meeussen en in die periode steeg de huurprijs van 1500 naar 2250 BEF (per jaar). In 1957 woonde weduwe Gillis-Lievens in 20A en die moest 250 BEF huur per maand betalen. In 20B woonde weduwe Meynendonckx-Peenen en die betaalde 95 BEF huur per maand.

Nummer 21

Begijn Anna Catharina Thijs woonde hier in de periode 1891-1896. In 1957 woonde weduwe Versmissen-Verheyen in 20A en die moest 125 BEF huur per maand betalen. In 21B woonde weduwe Van Houdt-Abrams en die betaalde 100 BEF huur per maand.

Nummer 22: Kapelanie 17de eeuw

Begijn Joanna Smets. Bron: Collectie foto's begijnhof, Stadsarchief Turnhout

Begijn Joanna Smets woonde hier in de periode 1900-1901. Begijn Ludovica Haeckx woonde hier in de periode 1921-1924. Begijn Maria Storme woonde er van 1921 tot 1931 en betaalde 11 BEF huur per maand. Aankomst in 1927 van E.H. Luyckx, die later wordt opgevolgd door E.H. Frickel. Hij betaalde 1070 BEF huur per jaar. In 1948 komt E.H. Frickel hier wonen. Hij was pastoor van 1948 tot 1980. Er werd geen bedrag vermeld, dus hij woonde er gratis, denk ik. In 1957 woonde hier E.H. Meeusen en die moest 575 BEF huur per maand betalen. Van 1958 tot 1961 woonden hier E.H. Remi Lens en zijn zuster en zij betaalden een jaarhuur van 6900 BEF.

Nummer 23

Begijn Maria Storme. Bron: Collectie foto's begijnhof, Stadsarchief Turnhout

Begijn Joanna Smets woonde hier in de periode 1901-1920. Begijn Maria Storme woonde hier van 1931 tot 1944. Op 22 juni 1944 werd hier afscheid genomen van de laatste organiste, begijn Maria Storme: Bron ⁸ (blz. 130). In 1957 woonde er weduwe Van Dun-Van den Heuvel en die moest 225 BEF huur per maand betalen.

Nummer 24

Begijn Catharina Rademakers woonde hier in de periode 1901-1910. In 1957 woonde weduwe Broeckx-Driessen in 24A en die moest 125 BEF huur per maand betalen. In 24B woonde weduwe Theresia Verhoeven en die betaalde 100 BEF huur per maand.

Nummer 25

Begijn Elisabeth Huysmans woonde hier in de periode 1890-1900. In 1957 woonde er weduwe Verhaegen en die moest 350 BEF huur per maand betalen.

Nummer 26

Begijn Elisabeth Huysmans woonde hier in de periode 1901-1908. Begijn Francisca Krollen woonde hier in de periode 1910-1918. Begijn Henrietta Crollen woonde hier in de periode mei 1919-oktober 1920 en verhuisde dan voor even naar Mechelen. Henrietta Crollen woonde op vijf verschillende adressen op het begijnhof (nr. 26, 28, 60, 62 en 65) en verhuisde ondertussen ook tweemaal voor even naar Mechelen en eenmaal naar Mortsels en

Hoogemierde (NL). En dat allemaal in de periode 1910-1949, dus het is moeilijk om haar adres exact op te volgen! Begijn Anna Martina Huybs woonde hier in de periode 1910-1920. In 1957 woonde er mejuffrouw Catherine Jacobs en die moest 125 BEF huur per maand betalen.

Nummer 28

Begijn Henrietta Crollen woonde hier van april 1923 tot mei 1924. Daarna verhuisde ze naar Antwerpen. Begijn Anna Martina Huybs woonde hier in de periode 1921-1927. In 1957 woonde er mejuffrouw Carolina Lanslots en die moest 200 BEF huur per maand betalen.

Nummer 30

Begijn Maria Josephina Claesen woonde hier in de periode 1901-1920. Begijn Maria Elisabeth Van Gisbergen woonde hier in de periode 1901-1910. In 1957 woonde mejuffrouw Roza Mahieu in 30A en die moest 125 BEF huur per maand betalen. In 30B woonde weduwe Leenaerts-Van Bourgonie en die betaalde 250 BEF huur per maand.

Nummer 31

Begijn Anna Elisabeth Tielemans woonde hier in de periode 1890-1900. Er staat bij vermeld dat zij ook kosteresse was. Begijn Joanna Tielemans woonde hier in de periode 1890-1900. Wellicht was zij een zuster van Anna Elisabeth Tielemans. In 1957 woonde er weduwe Van den Brande-Van de Walle en die moest 200 BEF huur per maand betalen.

Nummer 32

Begijn Maria Odrada Claes woonde hier in de periode 1890-1894. Begijn Adriana Verhagen woonde hier in de periode 1890-1894. Begijn Joanna Tielemans woonde hier in de periode 1901-1910. In 1957 woonde er mejuffrouw Paulina Leysen en die moest 200 BEF huur per maand betalen.

Nummer 35

Aankomst in 1935 van E.H. Eyckens. In 1957 woonde er E.H. Van Assche en die moest 460 BEF huur per maand betalen.

Nummer 37

Begijn Anna Maria Jochems woonde hier in de periode 1890-1904. Ze was de zuster van Joanna Dymrna, Dymrna en Antonetta Jochems. Het ging om vier zusters, die in een bepaalde periode op het begijnhof in het huis nr. 37 woonden. Begijn Antonetta Jochems woonde hier in de periode 1890-1904. Begijn Dymrna Jochems woonde hier in de periode

1890-1918 en haar beroep was borduurster. Begijn Joanna Dympna Jochems woonde hier in de periode 1901-1918 en zij was ook borduurster. In 1957 woonde er mejuffrouw Charlotte Janssens en die moest 450 BEF huur per maand betalen.

Nummer 38

Begijn Anna Maria Horevoorts woonde hier in de periode 1890-1897 en er wordt bij vermeld “bijzonderlinge”, al is het niet duidelijk wat dit zou kunnen betekenen. Begijn Joanna Maria Van Lil woonde hier in de periode 1890-1894 en haar zuster, begijn Lucia Van Lil, woonde er in de periode 1890-1897. Aankomst in 1935 van E.H Van Gysel, die 1610 BEF huur per jaar betaalde. In 1957 woonde er mejuffrouw Mathilde Peeters en die moest 450 BEF huur per maand betalen.

Nummer 39: St.-Annaconvent 17de eeuw

Het Sint-Annaconvent, waar momenteel Corpus Christianorum is gevestigd.

In de jaren rond 1729 was hier “een school voor dochters en jongens, groot ende cleyn” gevestigd (zie ook *Begijnhofkrant* 25, herfst 2009, blz. 14). Initieel is het een convent geweest, dus een huis waarin meerdere begijnen samenleefden. Ik vond voor het St.-Annaconvent weinig namen van begijnen terug. Wellicht woonden er in de beschouwde periode meestal geen begijnen meer? Er wordt overigens ook geen huurbedrag vermeld.

Begijn Maria Adriana Aelbrechts woonde hier kort in 1948. Begijn Maria Theresia De Ronghe woonde er in de periode van 1921 tot 1924. Daarna vertrok ze naar Antwerpen, naar de St.-Gummarusstraat. Waarom is niet duidelijk: is ze uitgetreden of was er een andere reden?

Voor 1947 zijn er geen inkomsten; in 1948 wordt er 8500 BEF (per jaar) begroot en in de periode 1954-1958 wordt er 12.500 BEF huurgeld (per jaar) genoteerd zonder de naam van de huurder te vermelden. In 1960 wordt er 6750 BEF genoteerd onder de naam Volksverheffing. Vanaf november 1959 werd het convent verhuurd aan de Volksverheffing voor 18.000 BEF per jaar. Deze woning is ook een tijd gebruikt door de decanale werken “De Rank” omstreeks het jaar 2000 (zie ook *Begijnhofkant* 3, 2002, blz. 4).

In 2008 kwam Corpus Christianorum naar deze woning (zie *Begijnhofkrant* 21, herfst 2008, blz. 17-21). Corpus Christianorum is opgericht in 1947 in de St.-Pietersabdij van Steenbrugge. Zijn missie is: de studie en bekendmaking van voornamelijk christelijke teksten uit de periode 150-750 na Christus en de Middeleeuwen (circa 150-750 na Christus). De uitgever van de publicaties die uit dit onderzoek voortkomen, is de wetenschappelijke uitgever Brepols Publishers, die op het nummer 67 gevestigd is. Voorts houdt het Corpus Christianorum zich bezig met het onderzoek van de Latijnse taal en literatuur in samenwerking met de universitaire wereld. In dit huis is een aangepaste bibliotheek ondergebracht met meer dan 25.000 boeken, waaronder 550 zeer oude werken.

NOTEN bij Deel 2

⁸ Hugo Vanden Bossche, Begijn Octavie Van Genechten en de kapel van het H. Aanschijn, *Begijnhofkrant* 71, lente 2021, blz. 2-8

⁸ Stadsarchief Turnhout, *Index van de Turnhoutse begijnen (17de-20ste eeuw) en de priesters op het begijnhof (15de-20ste eeuw)*, <https://stadsarchiefturnhout.turnhout.be/toegangen>

⁸ Stadsarchief Turnhout, Archief OCMW, 294#713

⁸ Stadsarchief Turnhout, Archief OCMW, 294#714

⁸ Stadsarchief Turnhout, Archief OCMW

⁸ Hugo Vanden Bossche, *Begijnen, Begijnhoven en het Begijnhof van Turnhout*, De Vrienden van het Begijnhof van Turnhout en Brepols Publishers, 2013 en 2019

WAAR EN HOE WOONDEN EN LEEFDEN ONZE BEGIJNEN IN DE 20STE EEUW DEEL III

In dit derde deel zetten we onze zoektocht naar de bewoners van de woningen op het begijnhof in de periode 1891-2002 voort. Ook al is het niet altijd mogelijk om van ieder huis exact te weten te komen welke begijnen er woonden in de voorbije eeuw, toch kunnen we meestal wel een idee geven van de voornaamste bewoners, hoe zij leefden en in welke periode.

Kapel van St.-Petrusgodshuis/weeshuis

Net voorbij het Sint-Annaconvent op het nummer 39, waar nu Corpus Christianorum is gevestigd, treffen we een muur aan. Achter die muur zie je de kapel van het St.-Petrusgodshuis/weeshuis. Waarom staat hier een muur? Die lijkt zeker niet te passen in het oorspronkelijke concept van het begijnhof. Hier hebben ook ooit begijnenhuisjes gestaan. Jammer genoeg is dit stukje begijnhof op het einde van de 19de eeuw verloren gegaan.

Omstreeks 1850 was de Commissie voor Openbare Onderstand (nu het OCMW) op zoek naar een plaats om een site te bouwen waarin men ouderlingen, weesmeisjes en weesjongens kon onderbrengen⁸. Men heeft daarvoor volgens architect Schellekens een aantal (namelijk 9) begijnenhuisjes afgebroken. Men vond die plaats uitstekend geschikt, omdat ze een directe verbinding gaf met de Heilig-Kruiskerk van het begijnhof. De ouderlingen en wezen konden dus de kerk van het begijnhof gebruiken voor hun godsdienstige oefeningen, die in die tijd nog zeer prominent beoefend werden.

Het St.-Petrusgodshuis werd gebouwd in de periode 1854-1856. Men zamelde geld in om de kosten te helpen dragen. De namen van de 20 personen die het meeste geld zouden geven, werden in een grote arduinen steen gebeiteld, die bij de inhuldiging op de gevel van het godshuis geplaatst werd. Later, toen het godshuis werd afgebroken, heeft men die steen aan de noordgevel van de H.-Kruiskerk geplaatst. De steen staat er trouwens nog altijd. De eerste bewoners waren weesmeisjes (vanaf november 1856). Ze kwamen van een huis voor weesmeisjes in de Potterstraat, nu de Patersstraat. Bejaarde vrouwen woonden er vanaf 1857 tot 1964. Weesjongens woonden er vanaf juni 1857 tot 1900. Ze zouden voordien nog gewoond hebben in het huisnummer 43. Nadien werden ze opgenomen door de Broeders van Liefde, die er een internaat hadden tot 1923/24. Bejaarde mannen woonden er vanaf 1857 tot 1964. In 1875 legde men een nieuwe straat aan tussen de Warandestraat en het St.-Petrusgodshuis: de Wezenstraat. In 1892 werd er een eigen kapel gebouwd. Die kapel zie je nog altijd achter de muur staan en ze is mee opgenomen in het algemene beschermingsbesluit. In 1897 werden er nog elf “apostelhuizen” bijgebouwd als woningen voor (oudere) gehuwde echtparen zonder kinderen.

Tot in mei 1948 zouden er nog wezen gewoond hebben op de site van het St.-Petrusgodshuis. In 1964 verhuisde men de bejaarden naar een nieuw woonzorgcentrum in de Albert Van Dijkstraat. Later is het nieuwe centrum voor ouderen “De Wending” er gekomen. De gebouwen die men nu achter de muur ziet staan, maken deel uit van de school St.-Victor, ook de kapel. Direct achter de muur was vroeger een ruimte die gebruikt werd als werkplaats/opslagplaats voor het OCMW. Nu is het een staanplaats voor fietsen van de bewoners van het begijnhof. Daaruit blijkt dat er op zeker ogenblik een verbindingsweg was tussen het begijnhof en het St.-Petrusgodshuis. Later, toen men over een eigen kapel beschikte, werd die verbinding weer afgesloten door een muur, die er vandaag nog altijd staat. Een heel verhaal om duidelijk te maken dat hier ooit een negental begijnhuisjes gestaan hebben. Ze moesten verdwijnen, omdat het OCMW een centrale plaats nodig had voor de oprichting van verblijfplaatsen voor sociaal zwakkere personen, direct gelinkt aan het begijnhof, waar op dat ogenblik vooral oudere vrouwen woonden die hun woning ook kregen toegewezen via het OCMW. Alles vormde op dat ogenblik dus één geheel.

Nummer 40: Huis met beeldje van H. Rosalia

De huizen 40 (met de H. Rosalia), 41 (H. Gertrudis) en 42 (H. Catharina), met achteraan de Kapel van het Heilig Aanschijn.

Begijn Octavia Joanna Van Genechten woonde hier een tijd. Zij is geprofest in 1874. In *Begijnhofkrant* 71 (lente 2021, blz. 2) wordt uitgelegd hoe en wanneer zij hier kwam wonen. Daarin wordt ook aangegeven dat begijn Joanna Anna Jochems daar wellicht een tijd gewoond heeft als meid van Van Genechten. Na de verbouwingen van nr. 44 zijn ze wellicht beiden op 1 november 1887 in het nr. 44 gaan wonen. Begijn Anna Catharina Verheyen

woonde hier in de periode 1910-1920. Zij had nog drie zusters die ook begijn waren: Cornelia, Theresia Maria en Maria Dymphna. Voor Anna Catharina wordt als beroep naaister vermeld. Begijn Cornelia Verheyen woonde hier in de periode 1910-1920. Begijn Theresia Maria Verheyen woonde hier in de periode 1910-1920 (sterfjaar). Begijn Maria Dymphna Verheyen woonde hier in de periode 1901-1920. In 1957 woonde er mejuffrouw Anna Mols en die moest 300 BEF huur per maand betalen.

Nummer 41(A): H. Gertrudis

Begijn Anna Maria Bisaerts. Bron: Collectie foto's begijnhof, Stadsarchief Turnhout

In 1961 werd dit huis omschreven als het “Zustershuis”, wat betekende een huis waarin verschillende begijnen samenwoonden. Het jaaranker op de voorgevel vermeldt het jaar 1664. Begijn Anna Martina Huybs woonde hier in de periode 1891-1915. Begijn Francisca Krollen woonde hier in de periode 1890-1910. Begijnen Anna Catharina en Maria Dymphna Verheyen woonden hier in de periode 1890-1900. Begijn Adriana Joanna Van Miert woonde hier in de periode 1892-1898. Begijn Maria Josephina Claesen woonde hier in de periode 1896-1900. Begijn Josephina Lauwers woonde hier in de periode 1915?-1920. Begijn Anna Maria Bisaerts woonde hier in de periode 1910-1920. Er wordt ook bij vermeld dat ze hostiebakster was. Begijn Joanna Rubbens woonde hier in de periode 1890-1900. In 1957 woonde mejuffrouw Maria Wens in 41A en die moest 220 BEF huur per maand betalen. In 41B woonde weduwe Van der Welck-Sprangers en die betaalde 80 BEF huur per maand. Begijn Johanna de Boer woonde hier van 1 april 1962 tot 28 februari 1981. Ze is op 19 maart 1953 verkozen tot grootmeesteres. Begijn Joanna Biesmans woonde vele jaren in het huis toegewijd aan de H. Gertrudis op het nr. 41. In datzelfde nummer hebben begijnen De Boer en Verbraeken ook vele jaren gewoond. Volgens Johanna de Boer woonde ze er zelfs 19 jaar (Bron:⁶ blz. 100-101). Deze uitspraak komt overeen met wat we weten uit een andere bron, zeker wat De Boer betreft. Wellicht woonde Joanna Verbraeken er ook van 1962 tot ze in

1970 gestorven is. Nummers 41A en 41B werden in de periode 1948 tot 1960 verhuurd aan individuele vrouwen. In 1961 staat er plots: ZUSTERSHUIS, geen huur. Vanaf dan zijn er dus verscheidene begijnen komen wonen, onder wie onder meer de begijnen De Boer en Verbraeken.

Nummer 42: H. Catharina

De H. Catharina op de voorgevel van het huis met nummer 42. Foto: Cyriel Verbist

Begijn Anna Elisabeth Van Eupen woonde hier in de periode 1910-1920. Begijnen Anna Catharina, Maria Dymphna en Cornelia Verheyen woonden hier van 1921 tot 1930. Ze betaalde(n) 150 BEF huur per maand. Er waren op zeker ogenblik vier gezusters Verheyen begijn: Theresia is gestorven in 1920; Catharina (in de periode 1880-1932); Maria (in de periode 1890-1943) en Cornelia (in de periode 1897-1944). Woonden ze er samen? Het bedrag ligt alleszins iets hoger dan voor de andere begijnen, maar dat zou kunnen als ze met meerdere personen waren. Bij Cornelia wordt in de periode 1921-1930 vermeld: hostiebakster. In 1957 woonden er de gezusters Rutten en die moesten 340 BEF huur per maand betalen.

De begijnen Adriana Maria Biesmans en Anna Elisabeth Van Eupen. Bron: Collectie foto's begijnhof, Stadsarchief Turnhout

Nummer 43: Kapel van H. Aanschijn 1887

Dit huis werd verbouwd tot kapel door begijn Octavia Van Genechten (zie *Begijnhofkrant* 71, lente 2021, blz. 2-8). Voor de Kapel van het H. Aanschijn hebben we geen bedrag als huishuur teruggevonden in de onderzochte periode. In 1974/75 was er wel een briefwisseling om de kapel te verhuren voor een orgelklas van de muziekschool. Uiteindelijk werd dit niet toegestaan, want het plaatsen van een orgel zou te veel schade aan het gebouw hebben kunnen toebrengen (Bron: Stadsarchief 294#714). In 1955/56 was dit de woning van E.H. Verbiest, maar waarschijnlijk is dit een fout en moet het nr. 44 zijn.

De Kapel van het Heilig Aanschijn op nummer 43, een huis dat verbouwd werd tot kapel door begijn Octavia Van Genechten.

Nummer 44 (of 43: zie de artikelen in eerdere nummers van de *Begijnhofkrant*, geschreven door Hugo Vanden Bossche)

Begijn Octavia Joanna Van Genechten en Joanna Jochems woonden hier vanaf 1 november 1887 (zie uitleg onder Nummer 40). Begijn Francisca Ruelens woonde hier in de periode 1890-1905. Zij werd grootmeesteres in 1886, maar bleef zij daarna in nr. 44 wonen? Begijn Anna Elisabeth Van Eupen woonde hier in de periode 1920-1930. Begijn Philomena Jaspers woonde hier in de periode 1921-1924. Zij trad in 1924 uit. Begijn Adriana Maria Biesmans woonde hier in de periode 1921-1930. Nu is hier de ingang van De Meerloop. In 1942 betaalden de zusters Verheyen geen huur. In 1957 woonde er E.H. Verbiest en die moest 625 BEF huur per maand betalen. Later woonden hier ook E.H. Stijnen en E.H. Jozef Janssens. In september 2002 startten de bouwwerken om “het voormalige convent nrs. 44 en 45” om te vormen tot het vernieuwde ontmoetingscentrum “De Meerloop” (zie ook *Begijnhofkant* 3, 2002, blz. 4). De naam komt van de gracht die hier vroeger achter/langs het begijnhof liep. Op 25 april 2003 werd het nieuwe ontmoetingscentrum ingehuldigd (zie ook *Begijnhofkrant* 4, 2003, blz. 8).

Begijn Anna Elisabeth Van Eupen, Bron: Collectie foto's Begijnhof, Stadsarchief Turnhout

Nummer 45: St.-Jozefsconvent, ca. 1700, noviciaat

In 1961 werd dit omschreven als een “Zustershuis”, wat wil zeggen een huis waarin verschillende begijnen samenwoonden. Hier moeten heel wat begijnen gewoond hebben, zeker als ze hun intrede als novice deden. Maar ik vond in de documenten geen namen van de novicen terug. Was hun domicilie misschien nog niet officieel gewijzigd? Of was het omdat ze nog in een “proefperiode” zaten? Volgens de mondelinge overlevering stond, vanaf circa 1887, het St.-Jozefnoviciaat via de bovenverdieping van het huis nr. 44, waar begijn Van

Genechten op dat moment woonde, in verbinding met de bovengalerij van de Kapel van het H. Aanschijn (nr. 43). Begijn Maria Elisabeth Van Gisbergen woonde hier in de periode 1890-1900. De zusters Cornelia en Maria Verheyen, die vroeger in nummer 42 woonden, woonden hier in de periode 1935-1942. Ze betaalden 47 BEF in 1935 (voor 2 personen?). Zie ook nr. 44 (sterfdatum). Begijn Cornelia Verheyen woonde hier ook van 1931 tot 1944 (sterfdatum). Begijn Maria Dymphna Verheyen woonde hier van 1931 tot 1943 (sterfdatum). Begijn Maria Joanna Gilis woonde hier in de periode 1890-1920. Begijn Maria Theresia Thys woonde hier in de periode 1890-1918. Begijn Angelina Van Den Broeke woonde hier in de periode 1890-1896. Begijn Maria Leysen woonde hier in de periode 1947-1959. Begijn Catharina Van Dongen woonde hier in de periode 1921-1930.

Het Sint-Jozefsconvent, waar heel wat begijnen gewoond hebben, zeker nadat ze hun intrede als novice deden. Foto: Cyriel Verbist

Joanna Verbraeken woonde hier vanaf 1947 tot 1962? (zie ook gegevens bij nr. 41a) met nog een andere begijn (wellicht tot 1962: zie gegevens bij nr. 41a). In 1942 betaalden ze geen huur. Vermelding noviciaat van 1948 tot 1960: geen huur vermeld. Juffrouw de Boer moet hier zeker ook de eerste jaren gewoond hebben (vanaf 1939 tot ?). Amival huurde deze woning vanaf 1965 (zie onder nummer 47 voor verdere uitleg).

Nummer 46

In 1961 wordt dit ook een “Zustershuis” genoemd, wellicht omdat er dan verschillende begijnen samenwoonden. Begijn Anna Elisabeth Van Eupen woonde hier in de periode 1931-1947. In 1933 werd ze grootjuffrouw, maar bleef ze hier daarna nog een tijd wonen? Later (in 1947) verhuisde ze alleszins naar nr. 72. Begijn Adriana Maria Biesmans woonde hier in de periode 1931-1940. Noviciaat: er staat geen huurbedrag bij vermeld, maar het huis werd dus wel bewoond door verscheidene begijnen. Bij begijn Antonia Graumans (1910-1961) staat

geen bedrag vermeld. Ze woonde hier in de periode 1947-1961. Begijn Anna Maria Verdijk woonde hier ook een tijd. Ze was toen al begijn en kwam op 19 juli 1946 van het begijnhof van St.-Amandsberg naar Turnhout. Op 6 november 1946 vertrok ze weer naar Kerkrade, maar het is niet duidelijk waarom. Begijn Rachel Rosalie Decanniere woonde hier en zij kwam aan op 3 juni 1946. Zij was toen al een begijn en kwam van het Groot Begijnhof in Leuven. Op 14 september 1946 vertrok ze opnieuw naar Leuven, waar ze weliswaar in een ander huis ging wonen. Begijn Clara Clementina Wolfs woonde hier een tijd. Ze was al begijn toen ze overkwam van het Groot Begijnhof in Leuven op 3 juni 1942. Ze verhuisde naar het begijnhof van Hoogstraten op 21 september 1942. Begijn Joanna Verbraeken (1937-1970) woonde hier van 1935 tot 1947 met nog vijf andere begijnen. Amival huurde dit huis vanaf 1964 (zie nummer 47 voor verdere uitleg).

Nummer 47

De begijnen Anna Catharina, Theresia Maria en Cornelia Verheyen woonden hier in de periode 1901-1910. Begijn Catharina Van Dongen woonde hier in de periode 1910-1920. Begijn Antonia Elisabeth Graumans woonde hier in de periode 1910-1920. Begijn Maria Theresia De Vlaminck woonde hier eveneens in de periode 1910-1920.

Begijn Johanna Gilis woonde in nummer 47 in de periode 1921-1930 en overleed in 1935.

Begijnen Anna en/of Johanna Gilis betaalden in 1927 (voor 2 personen) 70 BEF huur (zie ook nr. 50, 55 en 56a). Begijn Maria Johanna Gilis woonde hier in de periode 1921-1930. In 1942 betaalde E.H. Segers 570 BEF huur. In 1957 woonde E.H. Segers er nog en toen moest hij 500 BEF huur per maand betalen.

In 1964 ging de Beschermde Werkplaats Amival in deze woning van start⁸. Ze begonnen er met 8 werknemers. Later dat jaar zijn de huisnummers 46 en 48 er ook bijgekomen. In 1965 kwam huisnummer 45 erbij en in 1966 nummer 49. Er waren op dat moment al ongeveer 80 werknemers! Men verlegde de toegang tot Amival aan de achterzijde naar de Begijnendreef. In 1969 had men nog meer plaats nodig en bouwde men in de tuinen van de huizen 45 tot en met 49 een nieuw gebouw, uiteraard alleen toegankelijk via de Begijnendreef. Uiteindelijk verhuisde Amival naar de Everdongenlaan op het industrieterrein van Turnhout, waar het beter thuis hoorde en zijn expansieplannen verder kon realiseren.

De huizenrij achteraan het begijnhof (nummers 45 tot 49) werd lange tijd ingenomen door Amival, totdat de beschutte werkplaats verhuisde naar het industrieterrein van Turnhout.

Nummer 48

Begijn Maria Charlotta Meiner woonde hier in de periode 1921-1926. Begijn Catharina Maria Mingaars woonde hier in de periode 1890-1904. Begijn Maria Philomena Van Hoof woonde hier in de periode 1890-1891. Sinds 1935 woonde er E.H. Janssens, die 2100 BEF huur per jaar betaalde. In 1957 woonde E.H. Janssens er nog en hij moest toen 625 BEF huur per maand betalen. Amival huurde deze woning vanaf 1964 (zie nummer 47 voor verdere uitleg).

Nummer 49

Begijn Catharina Van Dongen woonde hier in de periode 1927-1931. Ze betaalde 60 BEF huur per maand. Dit is in tegenspraak met andere bronnen die aangeven dat ze in die periode in nr. 45 woonde. Begijn Antonia Elisabeth Graumans woonde hier in de periode 1921-1930.

Begijn Francisca Dorothea Van der Marck woonde hier in de periode 1890-1892. Het lijkt erop dat dit een begijn is die van Den Haag naar Turnhout gekomen is. Ze is in 1892 overleden in Bergen-op-Zoom. Wanneer ze ons begijnhof verliet, is niet duidelijk. Begijn Wilhelmina Ludovica Van der Marck woonde hier in de periode 1890-1899. In 1957 woonde er een mejuffrouw Peinen in 49A en die moest 100 BEF huur per maand betalen. In 49B woonde weduwe Brauwers-Weygers en die betaalde 100 BEF huur per maand. In 49C woonde mejuffrouw Louisa Van Houtven en die betaalde eveneens 100 BEF huur. In 49D woonde mejuffrouw Maria Cremers en die betaalde 125 BEF huur. Amival huurde deze woning vanaf 1966 (zie nummer 47 voor verdere uitleg).

Nummer 50

Begijn Maria Angelina Geuens woonde hier in de periode 1890-1903. Begijn Maria Johanna Gilis woonde hier in de periode 1931-1935, maar er staat geen huurbedrag bij. In november 1937 werd het huis verhuurd aan een andere vrouw. Maria Johanna was dan al gestorven. In 1957 woonde er E.H. Reyniers en die moest 450 BEF huur per maand betalen.

Nummer 51

Begijn Catharina Elisabeth Geenen woonde hier in de periode 1890-1894. Begijn Rosa Bellemans woonde hier in de periode 1890-1892. Er staat “bijzonderlinge” bij vermeld, maar wat dit betekende, is me niet bekend. Begijn Maria Josephina Geenen woonde hier in de periode 1891-1892. Ze is daarna vertrokken naar Balen. Begijn Catharina Gijpen woonde hier in de periode 1890-1898. Begijn Anna Elisabeth Claes woonde hier in de periode 1890-1910. Begijn Maria Elisa Van Broeckhoven woonde hier in de periode 1890-1900. Begijn Maria Theresia De Ronghe woonde hier in de periode 1907-1910. Begijn Maria Elisabeth Van Gisbergen woonde hier in de periode 1910-1912. Daarna verliet ze het begijnhof en ging in Sint-Gillis (Brussel) wonen, maar waarom is niet duidelijk. Zei ze het begijnenleven vaarwel? Haar sterfdatum is niet bekend. Begijn Adriana Josephina Van Mechelen woonde hier in de periode 1910-1920. Begijn Maria Charlotta Meiner woonde hier in de periode 1910-1920. Begijn Maria Josephina Claesen woonde hier in de periode 1910-1917. Begijn Joanna Catharina Hoppenbrouwers woonde hier in de periode 1910-1919. Begijn Odilia Maria Josepha Vos woonde hier in de periode 1913- 1920. Ze is geprofest op 12 mei 1914. Maar op 16 juli 1919 trouwde ze met Arthur Lecleir en ze verhuisden samen naar Antwerpen.

In de periode 1948–1951 woonde hier E.H. Thijs: hij betaalde 4387 tot 5600 BEF huur per jaar; in 1957 betaalde hij 6000 BEF huur per jaar.

De huizen met de nummers 52, 53 en 54 herbergden doorheen de jaren heel wat begijnen.

Nummer 52: Kerkehuis 17de eeuw

E.H. Thys woonde hier en betaalde 3000 BEF per jaar vanaf 1939. In 1957 woonde er weduwe Birlouet en die moest 445 BEF huur per maand betalen.

Nummer 53(A): H. Barbara

De Heilige Barbara op de voorgevel van het huis nummer 53. Foto: Jef Sauvillers

Het jaaranker op de voorgevel duidt het bouwjaar 1679 aan. Begijn Maria Theresia De Vlaminck woonde hier in de periode 1921-1924. Begijn Adriana Josephina Van Mechelen

woonde hier in de periode 1921-1930. Begijn Antonia Elisabeth Graumans woonde hier in de periode 1931-1947. Begijn Maria Lenaerts betaalde slechts 11 BEF huur in 1935 en woonde hier in de periode 1935-1942. Ook dit is in tegenspraak met andere gegevens die zeggen dat ze in die periode in het nummer 57 woonde. In 1957 woonde weduwe Nuyens-Van Dijck in 53A en die moest 140 BEF huur per maand betalen. In 53B woonde weduwe Vervecken-Janssens en die betaalde 100 BEF huur. In 53C woonde mejuffrouw Jeanet Claes en die betaalde 100 BEF huur.

Nummer 54: H. Odrada

De Heilige Odrada in de voorgevel van het huis nummer 54. Foto: Jef Sauvillers

Ik heb geen bewijs gevonden van bewoning door een begijn in de onderzochte periode. Dit huis is ooit een refugie geweest van de Zusters van het H. Graf (einde 18de eeuw). Op de achtergevel is het kruis van de Orde van het H. Graf geschilderd. In 1957 woonde mejuffrouw Josephina Govers in 54A en die moest 160 BEF huur per maand betalen. In 54B woonde weduwe Van Ham-Laermans en die betaalde 170 BEF huur per maand.

Nummer 55 of 56? (de notities zijn zeer onduidelijk, wellicht bedoelde men nr. 55)

Begijn Anna Gilis moest niets betalen, aldus een vermelding op datum van 15 september 1942 (zie ook nr. 47, 50 en 56A). Deze begijn woonde hier in de periode 1948-1951, maar hoefde dus blijkbaar geen huur te betalen. In 1957 woonde er mejuffrouw Maria Ardui en die moest 370 BEF huur per maand betalen.

Noten bij Deel 3

⁸ *Het Bezemklokje* nr. 41, 42, 43, 44 en 45, juni 2019-juni 2020, artikelenreeks geschreven door Rita Dries en Gil Tack

⁸ 10 jaar AMIVAL 1964-1974, een uitgave van Amival v.z.w.

- o O o -

WAAR EN HOE WOONDEN EN LEEFDEN ONZE BEGIJNEN IN DE 20STE EEUW **DEEL IV**

In dit vierde en laatste deel zetten we onze zoektocht naar de bewoners van de woningen op het begijnhof in de periode 1891-2002 voort. Ook al is het niet altijd mogelijk om van ieder huis exact te weten te komen welke begijnen er woonden in de voorbije eeuw, toch kunnen we meestal wel een idee geven van de voornaamste bewoners, hoe zij leefden en in welke periode.

Nummer 56: Sint-Jansconvent (1688)

In 1693 werd de St.-Jansfundatie gesticht door pastoor Johannes Mermans. De bedoeling was om via de stichting negen tot tien begijnen financiële ondersteuning te geven door hen in de woning te laten wonen. Ze was bestemd voor meisjes/vrouwen die geboren waren in Mol, Balen, Dessel, Geel, Meerhout, Kasterlee en Turnhout (later bijgevoegd): zie ook *Begijnhofkrant* 28, zomer 2010, blz. 12-15. Begijn Anna Temmerman was de laatste bewoner van het St.-Jansconvent. Zij woonde hier vanaf 1961 en overleed in het Sint-Elisabethziekenhuis in Turnhout op 14 april 1977 (bron: Hugo Vanden Bossche, *Begijnen, Begijnhoven en het Begijnhof van Turnhout*, Brepols, 2013 en 2019, blz. 95 en 112).

In het Sint-Jansconvent op het nummer 56 werd in 1953 het Begijnhofmuseum geopend.

Op 27 september 1953 was er de opening van het museum op het nummer 56. Op 10 oktober 1959 vond hier de stichting van feitelijke vereniging De Vrienden van het Begijnhof van Turnhout plaats. In de jaren 1980-90 werden twee kamers van het huis nr. 55 ook in het museum geïncorporeerd (zie ook: *Begijnhofkrant* nr. 7, zomer 2004, blz. 14). En in 2002 gaf het OCMW van Turnhout de huizen nr. 55 en 56 voor 99 jaar in erfpacht aan de Stad Turnhout. Op dat moment waren het OCMW en het Stadsbestuur nog twee onafhankelijke organisaties. Volgens informatie van Hugo Vanden Bossche zou de notariële akte reeds op 31 juli 2000 opgemaakt zijn en zou ze wellicht “plechtig” overgedragen zijn in 2002. Op de deurtjes van de kastjes in de keuken van het St.-Jansconvent staan de namen van de begijnen die er verbleven: Anna Chyssen, Katelyne Loycx, Maria Maes, Maeyken Bemp, Jenneken Reunen, Barrland Gagie, Diana Fabri, Joanna Verreyt. Volgens Johan Van Gorp zijn die namen gekozen door pastoor Frickel. Katelyne Loycx was de eerste conventmeesteres.

Begijn Maria Theresia De Vlaminck woonde hier in de periode 1890-1900. Begijn Theresia Verdonk woonde hier in de periode 1890-1900. Begijn Maria Philomena Lenaerts woonde hier in de periode 1947-1961. Ze stierf in 1975, maar waar woonde ze tussen 1961 en 1975? Begijn Emma Swerts woonde hier in de periode 1947-1954 (zie kaderverhaal). Begijn Anna Gilis woonde er in de periode 1935-1942 en betaalde 250 BEF +11 BEF (zie ook het vorige artikel over de nrs. 47, 50 en 55). In de periode 1948-1955 was dit het Sint-Jansconvent en in de periode 1956-1961 een museum, waarvoor uiteraard geen huur werd betaald.

Herinneringen aan tante non

In een uitgebreid interview met Citta, een weekendbijlage bij Gazet van Antwerpen (12 oktober 2016), haalde Vic Swerts, oprichter van het bekende Turnhoutse bedrijf Soudal, samen met zijn jongere broer Marc herinneringen op aan hun jeugdijaren. Een van de plekken die beiden zich nog goed herinnerden, was het begijnhof van Turnhout. Geen verrassende locatie, want hun tante Emma Swerts was er begijn van 1947 tot aan haar dood in 1954. De religieuze roepingen zaten blijkbaar in de familie, want vader Swerts had drie zusters en die waren alle drie non: een gasthuiszuster, een claris en een begijn.

Marc, hoewel negen jaar jonger dan zijn bekende broer, herinnert zich tante Emma nog goed: “Ik was bang van haar. Ik zie haar nog de trap afkomen. Ze maakte altijd van haar oren, al zou ik niet weten waarom.” De broers zijn het niet eens over welke tante nu juist hosties maakte, maar Vic is er zeker van: het was de tante non die in het begijnhof verbleef.

“Alle nonnen maken hosties. Maar in het begijnhof gingen we langs om de overschotten van het hostiebrood te halen. Zakken vol kregen we er mee. Die hosties waren uiteraard niet gewijd, want als je in die tijd een gewijde hostie liet vallen, mocht je er niet meer aankomen of je zou in de ban van de kerk worden geslagen. We gingen haast elke week naar het begijnhof. Niet alleen voor de hosties, maar ook om onze sokken te laten stoppen. Met zes jongens en een meisje in huis moesten er vaak sokken worden gestopt. De bejinnen deden dat voor ons.”

De tante begijn woonde in het huis 56, waar nu het Begijnhofmuseum is ondergebracht, maar dat eertijds een convent was waar heel wat bejinnen leefden en woonden. “Ik heb in mijn jeugd wel wat kattenkwaad uitgehaald, maar in het begijnhof was ik toch op mijn hoede. Wanneer we door de majestueuze poort stapten, daalde er een bepaalde sfeer over ons neer. Hoewel we nog klein waren, beseften we dat dit een oord van contemplatie en rust was. Je moest dus al een serieuze deugniet zijn om hier kattenkwaad uit te halen.”

Vic Swerts in het Begijnhofmuseum, blij verrast hier nog een portret van zijn tante Emma aan te treffen, dat hij in de hand houdt. Hij poseert hier fier naast een pop die een kantklossend begijntje voorstelt.

Vic Swerts was misdienaar op het begijnhof en in de Sint-Pieterskerk. Hij is nog altijd een trouwe kerkganger, al heeft ook hij zijn twijfels over de hedendaagse ontwikkelingen in de kerk. Hij poseert fier naast een pop die een kantklossend begijntje verbeeldt. Plots valt zijn oog op een foto in de buurt: “Begijn Emma Swerts, 1905-1954”. Hij roept zijn broer erbij en samen zijn ze verbaasd dat ze hun tante begijn hier nog aantreffen. “Zo heb ik ze nog gekend, met dat ronde brilletje en die donker kap. Oud is ze niet geworden. Ze was suikerziek. Maar het is straf dat we haar na al die jaren nog op een foto in het museum terugvinden”, besluit Vic.

Nummer 57

Dit huisnummer is nu niet meer te vinden en daardoor bestaat er enige verwarring rond. Vast staat dat er op een plan van architect Schellekens (1951) geen huis met nr. 57 te vinden is. Volgens Lieve Wouters is dat het nummer van de Begijnhofkerk.

In de fondatie woonden dus begijnen in de periode 1935-1942, maar wie juist, is niet bekend. Om hoeveel begijnen het ging, is niet genoteerd op de lijsten en er wordt geen huurbedrag opgegeven. Begijn Catharina Van Dongen woonde hier in de periode 1931-1945. Begijn Maria Philomena Lenaerts woonde hier in de periode 1931-1947. Ze was kantwerkster. Begijn Elisabeth Maria Clijmans woonde hier in de periode 1931-1941. Zij werd geprofest in april 1929. Er wordt bij vermeld: weduwe van Joannes Baptista Devocht. Begijn Joanna Maria Janssens woonde hier in de periode 1931-1940. Soms wordt er opgegeven: Kerk H.

Kruis, geen huurbedrag. Dat wijst erop dat nummer 57 inderdaad was voorbehouden voor de Heilig-Kruiskerk.

Nummer 58: “Herderswoning”, opnieuw opgebouwd

Begijn Joanna Catharina Hoppenbrouwers woonde hier in de periode 1890-1892. Deze begijn woonde zeker op zes verschillende plaatsen! Magazijn, geen huurbedrag: op bijna alle lijsten staat dit zo aangegeven. Dit huis was wellicht in zo’n slechte staat, dat het niet meer verhuurd werd. In 1957 wordt dit ook nog aangeduid als magazijn (geen huurinkomsten). Dit huis is in het jaar 2002 gerestaureerd en opnieuw opgebouwd.

Nummer 59

Begijn Anna Catharina Verheyen woonde hier in de periode 1890-1900. In 1957 woonden hier de gezusters Versmissen en die moesten 415 BEF huur per maand betalen.

Nummer 60

Begijn Bertha Regina Giesen woonde hier ergens in de periode 1890-1900. Begijn Antonia Jansen woonde hier ergens in de periode 1890-1900. Begijn Anna Martina Huybs woonde hier in de periode voor 1891. Begijn Catharina Van Dongen woonde hier in de periode 1897-1900. Begijn Maria Theresia Peeters woonde hier ergens in de periode 1890-1900. Begijn Joanna Timmers woonde hier ergens in de periode 1890-1900. Begijn Aldegonda Van de Ven woonde hier ergens in de periode 1890-1900. Begijn Maria Theresia Van Munster woonde hier ergens in de periode 1890-1894. Begijn Maria Catharina Van Nunen woonde hier ergens in de periode 1890-1900. Begijn Anna Catharina Verachten woonde hier ergens in de periode 1890-1900. Begijn Henrietta Crollen woonde hier in de periode maart 1918-juli 1918, daarna ging ze in Hoogemierde (NL) wonen. Begijn Francisca Krollen woonde hier in de periode 1918-1934. In 1957 woonde er mejuffrouw Maria Deroy en die moest 415 BEF huur betalen per maand.

Vier begijnen op het begijnhof, met derde van links begijn Bertha Regina Giesen, die in de periode 1890-1900 in het nummer 60 woonde en nadien tot 1920 in het nummer 61.

Nummer 61

Begijn Maria Theresia De Vlaminck woonde hier in de periode 1901-1910. Begijn Theresia Verdonk woonde hier in de periode 1901-1910. Begijn Joanna Tielemans woonde hier in de periode 1910-1920. In 1957 woonde mejuffrouw Johanna Janssens in 61A en die moest 250 BEF huur betalen per maand. In 61B woonde weduwe Adriaensen-Verdonck en die betaalde 165 BEF huur per maand.

Nummer 62

Begijn Maria Dymphna Van Laer woonde hier in de periode 1890-1900. Begijn Joanna Eykens woonde hier ergens in de periode 1890-1892. Begijn Joanna Catharina Hoppenbrouwers woonde hier in de periode 1892-1901. Begijn Bertha Regina Giesen woonde hier ergens in de periode 1901-1920. Men vermeldt dat dit een infirmerie was. Dat zou wel waar kunnen zijn, want veel begijnen kwamen hier wonen toen ze al oud waren en stierven hier ook. Begijn Catharina Van Dongen woonde hier in de periode 1901-1910. Begijn Aldegonda Van de Ven woonde hier ergens in de periode 1901-1903. Begijn Antonia Jansen woonde hier ergens in de periode 1901-1907. Begijn Joanna Timmers woonde hier kort in 1901. Begijn Antonia Elisabeth Graumans woonde hier rond 1910. Begijn Maria Theresia Keyzers woonde hier in de periode 1910-1911. Begijn Catharina Rademakers woonde hier in de periode 1910-1920, en ook hier is er sprake van de vermelding “infirmerie”. Begijn Maria Odrada Verachten woonde hier in de periode 1910-1920. Begijn Maria Catharina Van Nunen woonde hier ergens in de periode 1910-1916. Begijn Anna Catharina Verachten woonde hier ergens in de periode 1901-1920. Begijn Joanna Catharina Van Dijck woonde hier in de periode 1910-1913. Begijn Henrietta Crollen woonde hier in de periode 1926-1927 en betaalde 75 BEF huur, maar waarom moest zij slechts zo’n klein bedrag betalen? In de

periode 1927-1929 verhuisde ze naar Mortsel. In de periode 1929-1930 woonde ze weer op het begijnhof op het nummer 65. In 1957 woonde er mejuffrouw Baevelaer en die moest 900 BEF huur betalen per maand.

Nummer 63: H. Dymphna

Begijn Joanna Tielemans woonde hier in de periode 1921-1927 en betaalde 13 BEF huur per maand. In 1957 woonde er mejuffrouw Van Put en die moest 250 BEF huur per maand betalen.

Het huis met nummer 63 met de afbeelding van de Heilige Dymphna in een nis boven de deur.

Nummer 64

Begijn Bertha Regina Giesen woonde hier ergens in de periode 1921-1930 en men vermeldt dat dit de infirmerie was. Begijn Anna Catharina Verachten woonde hier ergens in de periode 1921-1925. Begijn Maria Odrada Verachten woonde hier in de periode 1921-1930. Begijn Josephina Lauwers woonde hier in de periode 1921-1929. Zij is in 1929 uitgetreden. Begijn Catharina Rademakers woonde hier in de periode 1921-1927, en ook hier is sprake van de vermelding “infirmerie”. E.H. Heylen woonde hier een tijd en betaalde 960 BEF per maand. In 1957 woonde er mejuffrouw Anna Gils en die moest 300 BEF huur per maand betalen.

Nummer 65

Begijn Joanna Catharina Hoppenbrouwers woonde hier in de periode 1901-1910. Begijn Anna Elisabeth Claes woonde hier in de periode 1910-1920. Begijn Henrietta Crollen woonde hier in de periode 1931-1947. In 1957 woonden er de Gezusters Leesmans en die moesten 315 BEF huur per maand betalen. In december 2018 werd dit huis omgebouwd tot een bistro/koffiehuisje.

Nummer 66: woning laatste begijn

Dit zou gedurende een bepaalde periode een soort gemeenschapshuis geweest zijn. Hier hebben verscheidene begijnen een tijdje samengewoond. Was dit ook een soort noviciaat? Ik heb zeker niet alle namen van de bewoners kunnen achterhalen. Begijn Maria Adriana Aelbrechts woonde hier in de periode ergens tussen 1888-1898. Begijn Anna Elisabeth Claes woonde hier in de periode 1921-1927. Zij betaalde slechts 11 BEF huur en is gestorven op 3 april 1927. Haar naam is dan geschrapt en er is een andere begijn komen wonen. Begijn Theresia Verdonck woonde hier in de periode 1927-1931 en betaalde ook slechts 11 BEF huur (zie ook onder nr. 69). Begijn Anna Maria Temmerman woonde hier in de periode 1931-1947. Begijn Antonia Graumans woonde hier in de periode 1935 tot september 1939 en betaalde 13 BEF huur (zie ook onder nr. 46). Begijn Maria Storme woonde hier in de periode december 1936-1944, in tegenspraak met andere gegevens die van 1931 tot 1944 als haar woonplaats nr. 23 opgeven. Begijn Emma Swerts woonde hier in 1954, maar niet lang en ze hoefde geen huur te betalen. Begijn Maria Lenaerts hoefde ook geen huur te betalen en woonde hier in de periode 1944-1961, weer in tegenspraak met andere gegevens die aangeven dat ze in nr. 56 woonde. Begijn Johanna de Boer moet hier op het einde (vanaf 1981) gewoond hebben, maar ik kan geen vermeldingen in de gevonden verhuurlijsten terugvinden.

Nummer 67: Infirmerie (1614)

Hier was de Infirmerie gevestigd. Er hoefde uiteraard geen huishuur te worden betaald. Er leefden zeker gedurende een korte of langere periode meerdere begijnen, maar wie precies en hoelang is niet altijd duidelijk. Begijn Antonia Catharina Versteyleen woonde hier in de periode 1890-1900. Begijn Bertha Regina Giesen woonde hier ergens in de periode 1931-1947. Wellicht woonden de begijnen Johanna de Boer en Maria Loyens hier een tijd. In een bepaalde periode waren op de eerste verdieping de spullen opgeborgen van het ziekentriduüm (zie ook *Begijnhofkrant* 71, lente 2021, blz. 8-14) en het Rode Kruis. Hier werden ook hosties gebakken tot 1961 (zie ook *Begijnhofkrant* 40, zomer 2013, blz. 7). Begijn Adriana Josephina Van Mechelen woonde hier in de periode 1931-1933. Begijn Anna Maria Temmerman woonde hier in de periode 1947-1961. In 1961 verhuisde ze naar het Sint-Jansconvent, waarvan ze de laatste bewoonster was. Ze is gestorven in het Sint-Elisabethziekenhuis op 14 april 1977. Begijn Maria Loyens woonde hier in de periode 1931-1959.

In de Infirmerie woonden in de loop der jaren heel wat begijnen, onder wie Anna Temmerman, die hier woonde van 1947 tot 1961.

Nummer 68: vermoedelijk convent (ca. 1600)

Soms wordt hier 'infirmierie' vermeld, maar het is niet duidelijk waarom. Ik kon geen andere aanwijzingen of bronnen vinden die erop wijzen dat dit ooit een infirmerie was. Dit huis staat aan de andere zijde van de tweede inkompoort. In 1957 woonde mejuffrouw Bertha Hens in 68A en die moest 125 BEF huur per maand betalen. In 68B woonde weduwe Verhemeldonck-Huysmans en die betaalde 120 BEF huur per maand.

Nummer 69

Begijn Antonia Catharina Versteyleen woonde hier in de periode 1901-1905. Begijn Maria Philomena Verdonck woonde hier in de periode 1931-1938. Zij was de zuster van Theresia Verdonck. Begijn Theresia Verdonck woonde hier van 1931 tot september 1939 en verhuisde dan naar de infirmerie. Zij betaalde 11 BEF huur per maand. Ze zou ook enkele jaren, misschien van 1939 tot 1943, in de infirmerie op het nummer 67 gewoond hebben. Vanaf september 1936 werden hier ook spullen van het ziekentriduüm opgeslagen. In 1957 woonde er mejuffrouw Maria Van den Wijngaert en die moest 500 BEF huur per maand betalen.

Nummer 70

Begijn Adriana Joanna Van Miert woonde hier in de periode 1910-1920. Ze betaalde 11 BEF huur per maand. Begijn Elisabeth Simons woonde hier in de periode 1910-1920. E.H. Schrijvers verbleef hier ook een tijd en betaalde 690 BEF huur per maand. In 1957 woonde er mejuffrouw Anna Stappers en die moest 245 BEF huur per maand betalen.

Nummer 71

Begijn Joanna Van Miert woonde hier in de periode 1921-1930. Begijn Adriana Joanna Van Miert betaalde 11 BEF huur per maand in de periode 1927-1930. In 1909 werd ze tot meesteres van het hof verkozen. Begijn Elisabeth Simons woonde hier in de periode 1921-1924. In 1957 woonde weduwe Jacobs-Van Gool in 71A en die moest 175 BEF huur per maand betalen. In 71B woonde mejuffrouw Josephina Wouters en die betaalde 120 BEF huur per maand.

De begijnhofhuizen met de nummers 70, 71 en 72. In het laatste huis rechts woonden lange tijd de meeste grootjuffrouwen.

Nummer 72: groothuis en woning grootjuffer (17de eeuw)

Begijn Anna Elisabeth Van Eupen woonde hier in de periode 1947-1953. Hier woonden tot aan het overlijden van Elisabeth Van Eupen in 1953 de meeste grootjuffrouwen. Ook Johanna de Boer heeft hier een tijd gewoond als gewone begijn. Ze woonde als huishoudster bij de overste en kookte voor haar en deed het huishouden. Ze woonde er zelf nooit als grootjuffrouw-overste. In 1957 woonde er E.H. Goris en die moest 550 BEF huur per maand

betalen. Louis Goris, conservator van het Begijnhofmuseum vanaf 1977, mocht vanaf 1970 van het OCMW in nr. 72 wonen (zie ook *Begijnhofkrant* 45, herfst 2014, blz. 13).

Nummer 73

Begijn Anna Elisabeth Van Eupen werd op 28 maart 1933 tot meesteres verkozen en betaalde 22 BEF huur per maand in de periode 1935-1942. Maar ook dit is weer in tegenspraak met de vorige gegevens, volgens dewelke zij op dat moment in nr. 46 gewoond zou hebben. In 1957 woonde er mejuffrouw Wouters en die moest 300 BEF huur per maand betalen.

Nummer 74

Begijn Adriana Joanna Van Miert woonde hier in de periode 1931-1933. Begijn Victorina Emilienne Van der Streeck woonde hier in de periode 1931-1937. Zij trad uit en verhuisde naar Lier. Begijn Elisabeth Clijmans woonde er korte tijd en betaalde 11 BEF huur per maand. Zij ging nadien in de infirmerie wonen en in november 1935 kwam er een andere vrouw wonen, die 1050 + 22 BEF per maand diende te betalen. E.H. Pastoor – er wordt geen specifieke naam vermeld, maar in die periode was Josephus Brouwers pastoor op het begijnhof – woonde er in de periode 1927-1931 en hij betaalde 26 BEF huur per maand. In 1957 woonden er de gezusters Sterckx en die moesten 450 BEF huur per maand betalen.

Nummer 75

Begijn Catharina Rademakers woonde hier in de periode 1890-1900. In 1957 woonde er E.H. Boogaerts en die moest 500 BEF huur per maand betalen.

Nummer 76: Pastorie (1648)

In deze woning, die diende als pastorie, woonden op het einde normaal de pastoors van het begijnhof. Er wordt geen huurbedrag vermeld voor de periode 1948-1961. E.H. De Bie was geen pastoor van het begijnhof, maar woonde op 15 september 1942 wel in de pastorie en moest 1890 BEF huur per jaar betalen. In 1957 staat dit huis ook aangegeven als pastorie, maar er wordt in die periode geen huur betaald.

Nummer 77

E.H. Raeymaekers betaalde 26 BEF huur per maand in de periode 1935-1942. Joannes Raeymaekers was pastoor van het begijnhof van 1936 tot 1948. Voor dit huis werd op 15 september 1942 geen huur betaald. De pastoor die er toen tijdelijk verbleef, omdat de pastorie bezet was, hoefde geen huur te betalen. In 1957 woonden er de gezusters Goffin en die moesten 540 BEF huur per maand betalen.

Nummer 78

We hebben geen gegevens over bewoning door begijnen gevonden in de beschouwde periode. Op de zijmuur van het huis vinden we wel een anker met het jaartal 1652. In 1957 woonde hier de weduwe Gillis-De Bie en die moest 540 BEF huur per maand betalen.

Nummer 79

Dit huis vormt het begin van een reeks huizen die meer naar achteren zijn gebouwd. Begijn Maria Catharina Baeten woonde hier in de periode 1890-1894. Begijn Anna Catharina Thijs woonde hier in de periode 1891-1896. Begijn Adriana Joanna Van Miert woonde hier in de periode 1898-1900. E.H. Jacobs betaalde 2000 BEF huur per jaar op 15 september 1942. Dit huis wordt vanaf 1957 in twee afzonderlijk te verhuren delen vernoemd (79A en 79B), maar ze zijn dat jaar niet verhuurd en men vraagt 50 en 65 BEF huur per maand.

Het huis nummer 79 is het eerste van een rij huizen die veel meer naar achteren zijn gebouwd en die dus beschikken over een ruime voortuin.

Nummer 80 A+B

Het huis nr. 80 was wellicht de eerste pastorie in de 17de eeuw. In 1957 woonde weduwe Descamps-Van de Beurrie in 80A en die moest 50 BEF huur per maand betalen. In 80B woonde mejuffrouw Lucie Mathé en die betaalde 65 BEF huur per maand.

Nummer 81

Begijn Adriana Joanna Van Miert woonde hier in de periode 1901-1910. Begijn Maria Theresia De Ronghe woonde hier in de periode 1910-1920. In 1957 woonden er de gezusters Starckx en die moesten 200 BEF huur per maand betalen.

Nummer 82

Begijn Paulina Nuyts was portierster en betaalde in de periode 1927-1930 11 BEF huur per maand. In 1957 was het huis niet verhuurd, maar de vraagprijs bedroeg toen wel 200 BEF per maand.

De woningen met de nummers 81 en 82, waarvoor in de jaren 50 200 BEF huur per maand moest worden betaald.

Nummer 83

Dit was ook een huis voor de portierster. In het nummer 83/84 woonde in de periode 1957-1961 de portierster, een vrouw met haar dochter, maar zij hoefden geen huur te betalen. In 1957 woonde er de heer Bertels-Caers en die moest 250 BEF huur per maand betalen.

Nummer 84

Begijn Maria Odrada Verachten woonde hier in de periode 1931-1939. Vanaf 1937 woonde hier de portierster Marie Wijnen, die geen begijn was en die op 15 september 1942 vrijgesteld was van het betalen van huur. In 1951 woonde hier Karel Bertels, de eerste man op het begijnhof die geen geestelijke was. Hij was portier en hoefde blijkbaar ook geen huur te betalen.

Nummer 84 is de portierswoning onder de toegangspoort, waarvoor geen huur hoefde te worden betaald. In 1951 woonde hier Karel Bertels, de eerste man op het begijnhof die geen geestelijke was.

Enkele conclusies en overwegingen

Tussen 3 april 1927 en 28 januari 2002, wat overeenkomt met de laatste 75 jaar van bewoning door begijnen, zien we dat er 33 namen voorkomen van begijnen die een bepaalde periode op het begijnhof geleefd hebben. Van 30 van hen (91%), uiteindelijk toch nog een groot percentage, weten we waar ze meestal gewoond hebben. Het was echter niet mogelijk om een sluitende lijst te maken van al deze begijnen, waar en welke periode ze er juist woonden. Van twee begijnen uit die periode, Francisca Crollen en Maria Rosalia Fabre, vond ik geen enkele verwijzing naar waar ze ooit gewoond hebben. Wellicht woonden ze altijd in “collectieve” huizen (conventen) en daarvan weten we niet precies alle namen van de begijnen die er woonden.

Er zijn een aantal huizen waar dikwijls gedurende een bepaalde periode verschillende begijnen samengewoond hebben in een soort gemeenschap. Men startte als postulant en werd daarna novice. We mogen ervan uitgaan dat de begijnen van wie we geen sporen van huurovereenkomsten gevonden hebben in de beschouwde periode, samen met een tot vijf medebegijnen in één van die gezamenlijke huizen gewoond hebben. Voor deze huizen moest ook nooit een huursom betaald worden als ze door begijnen bewoond werden. Het gaat om de volgende huizen:

- nr. 39, Sint-Annahuis: in de onderzochte periode hebben daar volgens mij quasi geen begijnen meer gewoond;
- nr. 41, H. Gertrudis: zeker in de periode rond 1961;
- nr. 45 en 46, in de periode 1961 het “zusterhuis” genoemd: het nr. 45 was al langer noviciaat;

-
- nr. 51: daar hebben gedurende een tijd nogal veel begijnen samengewoond;
 - nr. 56, St.-Jansconvent: vanaf 1953 Begijnhofmuseum;
 - nr. 62: daar hebben gedurende een periode ook nogal veel begijnen samengewoond. Op zeker ogenblik staat er ook aangegeven 'infirmierie', maar wellicht was dit een verzorgingstehuis voor de oudste, zieke begijnen;
 - nr. 67: de officiële Infirmierie/Fermerij, opvangtehuis voor zieke begijnen;
 - nr. 66: lijkt ook een tijd een huis geweest te zijn waar veel begijnen samenwoonden;
 - nr. 72: woonhuis van zuster-overste en Groothuis: normaal de woonst voor de grootjuffrouw, maar die woonde niet altijd in dit huis in de onderzochte periode. In *Begijnhofkrant* nr. 57 (voorblad) lezen we dat dit het 'Groothuis' was vanaf de 17de eeuw en tot aan het overlijden van juffrouw Van Eupen (7 maart 1953) de ambtswoning van de grootjuffrouw.

We zien dat er soms toch een bedrag moest worden betaald door de begijnen voor het wonen in de niet-gemeenschappelijke woningen. Maar dat bedrag is zeer laag in vergelijking met wat "niet-begijnen" moesten betalen. Eigenaardig is dat in de periode 1926-1942 het bedrag dat men moest betalen, uit twee delen bestond: b.v. 227,5 BEF + 11 BEF. Meestal moesten de begijnen alleen dat tweede deel van het bedrag betalen. Waarom dat bedrag werd opgesplitst, is niet bekend. Was het tweede deel misschien een soort taks?

De eerste man buiten de begijnhofpastoor en de geestelijken/priesters op rust die op het begijnhof woonden, was waarschijnlijk Karel Bertels. Hij was portier en hoefde geen huur te betalen voor het huis nr. 84.

Er woonden in de onderzochte periode ook heel wat priesters op het begijnhof buiten de begijnhofpastoor. Op bepaalde ogenblikken verbleven zelfs tot 15 priesters op het begijnhof! Dus de laatste begijnen waren "religieus" zeker goed omringd!

Exact weergeven waar de laatste 33 begijnen gewoond hebben en gedurende welke periode, is helaas niet mogelijk na het onderzoek van deze documenten. Daarvoor zijn de gegevens soms te summier en nogal slordig genoteerd. Ook had ik geen toegang tot alle gegevens in het Stadsarchief van Turnhout, die er zeker nog bewaard worden. Maar al bij al geeft dit artikel toch een mooi beeld van wie waar woonde en welke personen zoal op het begijnhof woonden. De andere huizen werden lange tijd alleen verhuurd aan alleenstaande vrouwen of weduwen. Langzaamaan mochten er ook "oudere" mannen op het begijnhof wonen, soms samen met hun vrouw, en als die stierf, mochten ze er blijven wonen. In *Begijnhofkrant* 3 (2002, blz. 3) staat te lezen: "Op het Turnhoutse hof mogen er de laatste dertig jaar ook mannen wonen, doch op het begijnhof van Breda mogen bij nacht nog altijd geen mannen verblijven."

Jef Florizoone